

Een rechtvaardigere vermogensrendementsheffing, een farce?

Leidt de herziening van box 3 per 1 januari 2017 tot een rechtvaardigere belastingheffing ten opzichte van het box 3 stelsel voor 1 januari 2017 en zijn er alternatieven die rechtvaardiger zijn?

Naam: Chahid Talhaoui

Studentnummer: 429139

Studie: Bachelor Fiscale Economie

Begeleidster: Drs. C. van Wijk

Tweede beoordelaar: Mr. R.B.N. van Ovest

Datum: 27 Augustus 2019

Inhoudsopgave

Afkortingenlijst	3
Hoofdstuk 1: Inleiding	4
1.1: Algemeen.....	4
1.2: Onderzoeksvraag en deelvragen	8
1.3 Opbouw van het onderzoek.....	9
Hoofdstuk 2 Rechtvaardigheid van belastingheffing	10
2.1: Algemeen.....	10
2.2: Functies van belastingheffing.....	10
2.3: Grondbeginselen van de belastingheffing	11
2.3.1: Algemeen.....	11
2.3.2: Doelmatigheidsbeginselen	12
2.3.3: Rechts- of verdelingsbeginselen	12
2.4: Conclusie.....	14
Hoofdstuk 3: De werking van Box 3.....	15
3.1: Algemeen.....	15
3.2: De geschiedenis van belastingheffing over (inkomsten uit) vermogen in Nederland	15
3.3: Het box 3-stelsel met ingang van 2001	18
3.3.1: Boxenstructuur	18
3.3.2: Rendementsgrondslag.....	19
3.3.3: Peildatum	20
3.3.4: Heffingsvrije vermogen	20
3.3.5: Tarief.....	21
3.3.6: Het forfaitair rendement	21
3.4: De forfaitaire vermogensrendementsheffing vanaf 2017	22
3.4.1: Belastingplan 2016	22
3.4.2: Heffingsvrije vermogen per 2017	22
3.4.3: Gedifferentieerde rendementen	22
3.5: De forfaitaire vermogensrendementsheffing en het draagkrachtbeginsel	25
3.5.1: Algemeen.....	25
3.5.2: Horizontale gelijkheid	25
3.5.3: Verticale gelijkheid	26
3.5.4: Gevolgen herziening vermogensrendementsheffing 2017	28
3.6: Kritiek	28
3.7: Variant D en “Belasten werkelijk spaarrendement”.....	30
3.7.1: Variant D.....	30
3.7.2: Variant D en het draagkrachtbeginsel	31
3.7.3: “Belasten werkelijk spaarrendement”	31
3.7.4: “Belasten werkelijk spaarrendement” en het draagkrachtbeginsel.....	31
3.8: Conclusie.....	32
Hoofdstuk 4: Vermogensaanwasbelasting vs. Vermogenswinstbelasting.....	33
4.1: Algemeen.....	33
4.2: Variant A: vermogensaanwasbelasting.....	33

4.2.1: Bank- en spaartegoeden.....	33
4.2.2: Aandelen obligaties en derivaten	34
4.2.3 Onroerende zaken en overige vermogenstitels	35
4.2.4: Verzekeringsproducten	36
4.2.5: Schulden	37
4.2.6: Forfaitaire kostenafrek	37
4.2.7: Heffingvrije voet	38
4.2.8: Verliesverrekening.....	39
4.2.9: Voor- en nadelen van de vermogensaanwasbelasting.....	40
4.2.10: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel	41
4.3: Vermogenswinstbelasting	43
4.3.1: Aandelen, obligaties en derivaten	43
4.3.2: Onroerende zaken	44
4.3.3: Schulden	44
4.3.4: Forfaitair kostenafrek.....	44
4.3.5: Verliesverrekening.....	45
4.4: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel.....	46
4.5: Conclusie.....	47
Hoofdstuk 5: Voorstellen van Bavinck en Heithuis	49
5.1: Inleiding	49
5.2: Voorstel Bavinck	49
5.3: Voorstel Heithuis	50
5.4: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel.....	52
5.4.1: Voorstel Bavinck	52
5.4.2: Voorstel Heithuis	53
5.5: Conclusie.....	53
Hoofdstuk 6: Conclusie.....	54
6.1: Inleiding	54
6.2: Samenvatting en conclusie	54
6.3: Beperkingen en aanbevelingen	56
Literatuurlijst	57

Afkortingenlijst

Besluit IB 1964

Dga's

EP EVRM

Hof

HR

Staatssecretaris

Wet IB 1914

Wet IB 1964

Wet IB 2001

Wet VB 1892

Wet VB 1964

WFR

Besluit Inkomstenbelasting 1964

Directeur-grotoaandehouder

Eerste Protocol Europees Verdrag Rechten
van de Mens

Gerechtshof

Hoge Raad

De Staatssecretaris van Financiën

Wet Inkomstenbelasting 1914

Wet Inkomstenbelasting 1964

Wet Inkomstenbelasting 2001

Wet Vermogensbelasting 1892

Wet Vermogensbelasting 1964

Weekblad Fiscaal Recht

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1: Algemeen

Met ingang van 2001 wijzigde de overheid de inkomstenbelasting door de *Wet inkomstenbelasting 2001* in te voeren. Voor verschillende soorten inkomsten heeft de wetgever met ingang van 2001 aparte boxen in de wet opgenomen, elk met een eigen tarief.¹ In box 1 wordt het inkomen uit werk en woning belast. Verder heeft de wetgever ervoor gekozen om in box 2 het inkomen uit aanmerkelijk belang te belasten. Ten slotte wordt in box 3 het inkomen uit sparen en beleggen in de heffing betrokken.

Het inkomen waarover geheven wordt in box 3, is het voordeel uit sparen en beleggen, verminderd met de persoonsgebonden aftrek.² Dit voordeel wordt op basis van een forfaitair rendement berekend en daarmee is het systeem waarbij over reële inkomsten werd belast, vervangen. In Nederland werd namelijk sinds de bezetting door de Duitsers in de Tweede wereldoorlog, die het fictieve bronnenstelsel van 1914 vervingen, geheven over reële inkomsten.³ Het Duitse stelsel is overgenomen in de Wet IB 1964. Per 2001 heeft de regering bewust ervoor gekozen om over te stappen op de forfaitaire vermogensrendementsheffing, waarmee de wetgever vermogensinkomsten in de heffing wil betrekken. Het forfaitaire rendement werd destijds op 4% gesteld.⁴

Voor de invoering van een forfaitair rendement werd destijds gekozen om belastingontwijking tegen te gaan.⁵ In de Wet IB 1964 was in artikel 24 namelijk een bepaling opgenomen waarbij de wetgever ervoor koos om alleen te heffen over huur, dividend en rente, en niet over vermogensmutaties. Dientengevolge werd vermogen veelal niet meer belegd in een spaarrekening, maar in vermogensgroefondsen die geen dividenden uitkeerden maar wel onbelaste vermogensgroei mogelijk maakten door winstinhouding.⁶ Door te kiezen voor één forfaitair rendement, trachtte de wetgever meer eenvoud te creëren.

De Commissie inkomstenbelasting en toeslagen, ook wel de Commissie Van Dijkhuizen genoemd, heeft in 2013 een rapport uitgebracht waarin onder andere de systematiek van het

¹ Art 2.3 Wet IB 2001.

² Art 5.1 Wet IB 2001.

³ Dusarduijn 2010, p.5.

⁴ *Kamerstukken II* 1998/99, 26727, 3, p.6.

⁵ *Kamerstukken II* 1998/99, 26727, 3, p.38.

⁶ Stevens 2018 p.301.

forfaitair rendement besproken wordt. In het begin van de 21ste eeuw was er weinig kritiek op een fictieve heffingswijze met een forfaitair rendement van 4%. Er werd namelijk voorafgaand aan de invoering van de vermogensrendementsheffing doorgaans een veel groter rendement behaald op aandelen en zelfs staatsobligaties.⁷ De commissie heeft echter geconcludeerd dat het feitelijk rendement sinds de invoering van de vermogensrendementsheffing in belangrijke mate is achtergebleven bij het forfaitair rendement.⁸

Vanaf 1 januari 2017 zijn gedifferentieerde tarieven geïntroduceerd en is het vaste forfaitaire rendement van 4% daarmee losgelaten. De heffing over het totale vermogen varieert daarmee van 0,58% tot en met 1,68% in 2019. De wetgever wilde de belastingplichtige in box 3 tegemoetkomen door een aanpassing in het forfaitair rendement te verwezenlijken, zodat deze beter aansluit bij de rendementen die door de belastingplichtigen in voorafgaande jaren zijn gerealiseerd.⁹ De afgelopen jaren is er namelijk kritiek geweest op de wijze waarop de overheid het rendement op vermogen in box 3 belast.¹⁰ Het fictieve rendement van 4% kon namelijk met de rentestanden van de afgelopen jaren niet daadwerkelijk worden behaald, en daarmee zou de belasting zelfs meer kunnen bedragen dan het werkelijk gerealiseerde rendement.

Naast de kritiek met betrekking tot het box 3-stelsel, zijn er ook diverse rechterlijke procedures tot stand gekomen omtrent het rechtskarakter van het box 3-stelsel. In HR 28 oktober 2011 oordeelde de Hoge Raad dat de box 3-heffing voor het belastingjaar 2004 niet in strijd is met art 1. Eerste Protocol Europees Verdrag Rechten van de Mens (EP EVRM).¹¹ In HR 3 april 2015 oordeelde de Hoge Raad eveneens dat de box 3-heffing niet in strijd is met het Europese eigendomsrecht. In het laatstgenoemde arrest kwam naar voren dat de box 3-heffing enkel in strijd is met art 1. EP EVRM indien het door de wetgever veronderstelde rendement van 4% gedurende een lange reeks van jaren niet meer haalbaar is voor particuliere beleggers en dat belastingplichtigen, met het oog op het toepasselijke tarief, geconfronteerd zouden worden met een buitensporige zware last.¹²

⁷ Eindrapport Commissie Inkomstenbelasting 2013, p.68.

⁸ Eindrapport Commissie Inkomstenbelasting 2013, p.69. De Commissie van Dijkhuizen zag als oplossing een automatisch mechanisme waarbij het forfaitair rendement gekoppeld wordt aan een voortgaand gemiddelde. Het voortgaand gemiddelde moet vervolgens gekoppeld worden aan de nominale rente op spaarrekeningen en deposito's, in plaats van het reële rendement op langlopende staatsobligaties.

⁹ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p. 9.

¹⁰ Witt Wijnen, de, *NRC* 17 februari 2016; zie ook Bavinck, *WFR* 2017/33; zie ook Dusarduijn 2010, p. 346.

¹¹ HR 28 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR0664, r.o. 3.4; In artikel 1 EP EVRM is het recht op ongestoord eigendom vastgelegd.

¹² HR 3 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:812, r.o. 2.3.2.

Hof Amsterdam oordeelde in 2018 daarentegen dat de vermogensrendementsheffing degelijk een buitensporige last vormt voor particuliere beleggers op regelniveau. Om de wetgever in staat te stellen een oplossing te bedenken voor deze schending, bleef dit vooralsnog zonder gevolgen.¹³

De Hoge Raad is hier recent in meegegaan. In HR 14 juni 2019 oordeelde de Hoge Raad dat voor de jaren 2013 en 2014 op regelniveau voor een lange reeks van jaren het toenmalige forfaitair rendement van 4% niet meer haalbaar was voor belastingplichtigen zonder daar (veel) risico's voor te nemen.¹⁴ De Hoge Raad voegt daarbij expliciet toe dat belastingplichtigen op regelniveau worden geconfronteerd met een buitensporige zware last *“indien de belastingdruk in box 3 voor de jaren 2013 en 2014 hoger is dan het gemiddeld zonder (veel) risico's haalbare nominale rendement”*.¹⁵ Er wordt dus geen rekening gehouden met de inflatie en ook blijven de beleggingen in aandelen en onroerende zaken buiten aanmerking. Immers, bij de invoering van de forfaitair rendementsheffing in 2001 werd het forfaitair zodanig bepaald dat belastingplichtigen dit zouden moeten kunnen realiseren zonder daarvoor al te veel risico's te nemen.¹⁶ Beleggingen in aandelen en onroerende zaken gaan daarentegen gepaard met het nemen van een groter risico.¹⁷

Het gevoel van onrechtvaardigheid dat heerst bij belastingplichtigen houdt ook de gemoederen in de Tweede Kamer bezig. De Tweede Kamer heeft bij motie het kabinet gevraagd om met voorstellen te komen om het werkelijke rendement op vermogen te belasten.¹⁸ Het kabinet heeft daarop geantwoord hiernaar onderzoek te doen, en heeft uiteindelijk de voortgangsrapportage omtrent dit onderzoek in 2016 naar het parlement gestuurd. In deze “Voortgangsrapportage box 3” zijn de varianten gepresenteerd om werkelijke, individueel bepaalde rendementen op vermogen in de heffing te betrekken.¹⁹ Daarnaast heeft de staatssecretaris van Financiën in 2017 toegezegd dieper op deze varianten in te gaan, hetgeen hij heeft gedaan door het

¹³ Gerechtshof Amsterdam 16 januari 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:83, r.o. 4.4.11.

¹⁴ HR 14 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:816, r.o. 2.9.

¹⁵ HR 14 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:816, r.o. 2.10.2. De rechter kon echter geen oplossing bieden voor het rechtstekort, omdat een dergelijk rechtstekort gepaard gaat met het maken van keuzes op stelselniveau.

¹⁶ *Kamerstukken II 1999/2000*, 26727, 7, p. 263.

¹⁷ Eindrapport Commissie Inkomstenbelasting 2013, p.62.

¹⁸ *Kamerstukken II*, 2015/2016, 34302, 97.

¹⁹ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U.

‘Keuzedocument box 3’ naar de Eerste en Tweede Kamer te sturen.²⁰ In dit document werden uiteindelijk de volgende alternatieven genoemd voor de huidige box 3-heffing:

- Vermogensaanwasbelasting
- Vermogenswinstbelasting
- Vermogensrendementsheffing op basis van de individuele vermogensmix
- Aanpassing binnen het forfaitaire systeem

In de kamerbrief van 15 april 2019 bespreekt de staatssecretaris van Financiën het verlopen proces en geeft hij een voorlopige conclusie. Hierin concludeert de staatssecretaris dat een vermogensrendementsheffing op basis van werkelijk rendement niet realiseerbaar is zonder concessies te doen aan de huidige lage administratieve lasten, de voor ingevulde aangifte, de omvang van de belastinginkomsten en de mogelijkheden om het uithollen van de grondslag tegen te gaan.²¹ Dit zijn immers, samen met dat het nieuwe stelsel moet bijdragen aan het gevoel van rechtvaardigheid van de belastingplichtige, de randvoorwaarden die het kabinet stelden aan een nieuwe stelsel.²² In de laatstgenoemde kamerbrief benoemt de staatssecretaris ook een andere mogelijke variant van het huidige box 3-stelsel. De staatssecretaris stelt namelijk voor om het inkomen uit sparen te belasten tegen het werkelijk rendement en het inkomen uit beleggen forfaitair te belasten.²³

Deze voorgestelde alternatieven zullen in deze scriptie getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel. Er is gekozen om het draagkrachtbeginsel als toetsingscriterium te nemen, omdat het draagkrachtbeginsel aan de voet ligt van de inkomstenbelasting. Uit de parlementaire geschiedenis kan namelijk opgemaakt worden dat bij invoering van een inkomstenbelasting, dit beginsel steevast wordt aangehaald.²⁴ Bovendien is één van de belangrijkste doelstellingen van de inkomstenbelasting rekeninghouden met de aard en omvang van het inkomen van belastingplichtigen en diens persoonlijke omstandigheden.²⁵ Het uitgangspunt van het draagkrachtbeginsel is dat de overheid met betrekking tot het heffen van belasting, rekening houdt met de verschillen in inkomen van belastingplichtigen.²⁶ De belastingplichtigen met een hoger inkomen dienen procentueel meer belasting te betalen dan belastingplichtigen met een

²⁰ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186.

²¹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 15 april 2019, 2019-0000063014, p.2.

²² Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.5.

²³ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 15 april 2019, 2019-0000063014, p.5.

²⁴ Zie voor de Wet op inkomstenbelasting 1914, *Kamerstukken II*, 1911/12, 144, 3, p.13 en 17. De Wet IB 1964, *Kamerstukken II*, 1958/59, 5380, 3, p. 17 en voor de Wet IB 2001, *Kamerstukken II*, 1998/99, 26727, 3, p.14-15.

²⁵ *Kamerstukken II*, 1998/99, 26727, 3, p.4-5.

²⁶ Klei, FF 2009/191-01, par 1.

lager inkomen. Al met al rechtvaardigt het draagkrachtbeginsel een hogere belasting voor de daadkrachtigere belastingplichtigen.²⁷

Alles bij elkaar genomen is het daarom relevant om te onderzoeken of de herziening van het box 3 stelsel per 1 januari 2017 het veelbesproken “onrechtvaardige karakter” van het box 3 stelsel wegneemt. Daarbij is het ook van belang om te bestuderen of er alternatieven zijn die geschikter zijn.

1.2: Onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag die beantwoord zal worden in deze scriptie luidt als volgt: *Leidt de herziening van box 3 per 1 januari 2017 tot een rechtvaardigere belastingheffing ten opzichte van het box 3 stelsel voor 1 januari 2017 en zijn er alternatieven die rechtvaardiger zijn?*

Deze onderzoeksvraag zal beantwoord worden met behulp van de volgende deelvragen:

1. Wat is het draagkrachtbeginsel?
2. Hoe werd inkomen uit vermogen voor 1 januari 2017 belast, hoe wordt inkomen uit vermogen na 1 januari 2017 belast, wat houdt variant D in, wat houdt variant “belasten werkelijk spaarrendement” in, en hoe verhouden deze vier varianten zich tot het draagkrachtbeginsel?
3. Wat is een vermogensaanwasbelasting en hoe verhoudt deze zich tot het draagkrachtbeginsel?
4. Wat is een vermogenswinstbelasting en hoe verhoudt deze zich tot het draagkrachtbeginsel?
5. Wat houden de varianten van Bavinck en Heithuis in en hoe verhouden deze zich tot het draagkrachtbeginsel?

²⁷ Klei, FF 2009/191-01, par 2.2.

1.3 Opbouw van het onderzoek

In hoofdstuk 2 wordt het toetsingscriterium, het draagkrachtbeginsel, van deze scriptie toegelicht. Om het begrip ‘rechtvaardigheid’ meer context te geven, wordt tevens ingegaan op de grondbeginselen en functies van belastingheffing.

Om een conclusie te kunnen trekken omtrent de rechtvaardigheid van de aanpassing van box 3 in de Wet inkomstenbelasting 2001, dient ook de systematiek van box 3 te worden besproken. Dit zal besproken worden in hoofdstuk 3. Tevens zal in dat hoofdstuk behandeld worden op welke manier vermogensinkomsten in de heffing werden betrokken alvorens de wetgever koos om de forfaitaire vermogensrendementsheffing per 2001 in te voeren. In hoofdstuk 3 zullen ook variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement”, die slechts een aanpassing binnen het huidige forfaitaire systeem betreffen, kort behandeld en getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel.

In hoofdstuk 4 zullen de door de staatssecretaris van financiën voorgestelde alternatieven van het huidige box 3 stelsel behandeld worden. In deze scriptie zal de variant, ‘Vermogensrendementsheffing op basis van de individuele vermogensmix’, niet behandeld worden. Deze keuze is gemaakt, omdat volgens de staatssecretaris deze variant problemen zou opleveren met betrekking tot de afbakening in de vermogenscategorieën en de peildatumarbitrage.²⁸ Deze variant zal dan ook naar alle waarschijnlijkheid niet in de wet worden opgenomen. Variant A en B zullen in deze scriptie wel behandeld worden en getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel.

Tevens zullen in hoofdstuk 5 alternatieve heffingssystematieken worden beschreven die niet door de staatssecretaris van financiën zijn voorgesteld. Onlangs benoemden Bavinck en Heithuis alternatieve heffingssystematieken, die beter aan zouden sluiten bij het werkelijke rendement.²⁹

Aan de hand van dit onderzoek kunnen aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot de toekomst van de vermogensrendementsheffing in Nederland.

²⁸ *Kamerstukken II* 2016/17, 27926, 83 (Kamerbrief).

²⁹ Bavinck, *WFR* 2019/22; Heithuis, *WFR* 2019/63.

Hoofdstuk 2 Rechtvaardigheid van belastingheffing

2.1: Algemeen

In het volgende hoofdstuk zal worden onderzocht of de herziening van het box 3-stelsel per 2017 leidt tot een rechtvaardigere belastingheffing. Om dit te kunnen onderzoeken zal in dit hoofdstuk besproken worden wat onder een rechtvaardige belastingheffing kan worden verstaan. Het begrip ‘rechtvaardig’ is breed en deels subjectief waardoor het lastig te bepalen is of er sprake is van rechtvaardigheid.

Om een goed beeld te vormen van het lastig te bepalen begrip ‘rechtvaardigheid’, zullen eerst een aantal functies en grondbeginselen van belastingheffing worden besproken. Het draagkrachtbeginsel, dat aan de basis ligt van de Wet inkomstenbelasting 2001, zal daarbij uitvoerig worden besproken.³⁰

2.2: Functies van belastingheffing

In de economie worden er verscheidene soorten goederen geproduceerd: collectieve, quasi collectieve en individuele goederen. Collectieve goederen zijn goederen die niet te splitsen zijn in individueel leverbare eenheden en worden door gebrek aan uitsluitbaarheid door de overheid geproduceerd, bijvoorbeeld straatverlichting. Om dergelijke goederen te kunnen bekostigen heft de overheid belasting. Daarnaast neemt de overheid steeds vaker quasi-collectieve goederen voor haar rekening, bijvoorbeeld onderwijs. Deze zijn, anders dan de collectieve goederen, weliswaar te splitsen in individueel te leveren goederen, maar worden om beleidsmatige redenen toch door de overheid geproduceerd.³¹

Naast deze budgettaire functie van belastingheffing, kan het heffen van belasting ook een instrumentele functie en/of een steunfunctie hebben.³²

³⁰ Zie voor de Wet op inkomstenbelasting 1914, *Kamerstukken II*, 1911/12, 144, 3, p.13 en 17. De Wet IB 1964, *Kamerstukken II*, 1958/59, 5 380, 3, p. 17 en voor de Wet IB 2001, *Kamerstukken II*, 1998/99, 26 727, 3, p. 14 en 15.

³¹ L.G.M. Stevens 2018, p.2. De overheid betaalt deze goederen, die weliswaar ook door de markt geleverd kunnen worden, om bijvoorbeeld de kwaliteit van het goed onder controle te hebben. Ook kan de overheid besluiten om dergelijke goederen voor haar rekening te nemen doordat zij wil dat iedereen tegen een schappelijke prijs gebruik kan maken van het goed. Bovendien profiteert de overheid van goed verzorgde quasi-collectieve goederen, bijvoorbeeld het onderwijs of het wegennet.

³² L.G.M. Stevens 2018, p.4.

De overheid kan door middel van het heffen van belastingen de maatschappij in een bepaalde richting sturen.³³ De instrumentele functie van belastingheffing kan onderverdeeld worden in een allocatieve functie, een verdelingsfunctie, en een stabiliteitsfunctie:

- De allocatieve functie zien we terug in de politieke beslissingen waarbij de overheid de allocatie van productie- en consumptiepatronen tracht te beïnvloeden.³⁴ Bijvoorbeeld het beïnvloeden van consumptiepatronen door tabaksaccijnzen in te voeren.
- Verdelingsfunctie: Via belastingheffing kan de overheid de gewenste inkomensverhoudingen bereiken en op die manier de verdeling van goederen en inkomen bijsturen.³⁵
- Het laatste doel dat de overheid tracht te realiseren met belastingheffing, is het streven naar een gelijkmatig verloop van de economische bedrijvigheid. Dit is de stabiliteitsfunctie van belastingheffing.

Ten slotte kan een belastingheffing ook een steunfunctie hebben. De steunfunctie van belastingheffing houdt in dat het bestaansrecht van een belasting wordt ontleend aan het feit dat deze belasting primair dient ter ondersteuning van een andere belasting. Een belangrijk voorbeeld hiervan is de vennootschapsbelasting, die voorkomt dat ondernemers en vermogensbezitters de druk van de inkomstenbelasting zullen ontlopen door hun onderneming of vermogen in te brengen in een rechtspersoon.³⁶

2.3: Grondbeginselen van de belastingheffing

2.3.1: Algemeen

In deze paragraaf zal met behulp van de hoofdbeginselen naar voren komen waarop het belastingstelsel is gebaseerd. W.J. de Langen heeft middels een empirisch onderzoek, “De grondbeginselen van het Nederlandse belastingrecht”, geconstateerd dat zes grondbeginselen in wederkerig verband aan het Nederlandse belastingrecht ten grondslag liggen. Deze grondbeginselen kunnen geclassificeerd worden in twee rubrieken: doelmatigheidsbeginselen en rechts- of verdelingsbeginselen.³⁷

³³ L.G.M. Stevens 2018, p.5.

³⁴ P.J.A. Adriani en J. Van Hoorn 1954, p.71.

³⁵ P.J.A. Adriani en J. Van Hoorn 1954, p.71.

³⁶ L.G.M. Stevens 2018, p.9.

³⁷ L.G.M. Stevens 2018, p.10.

2.3.2: Doelmatigheidsbeginselen

Belastingen dienen enerzijds doelmatig te worden geheven en anderzijds moeten ze als rechtvaardig worden ervaren. Deze belastingbeginselen dienen de effectiviteit, efficiëntie en eenvoud van het belastingstelsel te zekeren.³⁸ De doelmatigheidsbeginselen bestaan uit het welvaartbeginsel, het beginsel van de minste pijn en het beginsel van de optimale realisatie.

Het welvaartbeginsel is het meest leidende van de doelmatigheidsbeginselen. Een belastingheffing mag immers niet ten koste van de welvaart gaan. Op grond van het welvaartbeginsel verleent de wetgever bepaalde faciliteiten waarmee de wetgever tracht de welvaart van de gehele samenleving te behartigen.³⁹

In het beginsel van minste pijn komt de efficiëntie van de belastingheffing naar voren. Dit beginsel ziet verder op de vormgeving van de belastingheffing. De belastingheffing moet namelijk zo min mogelijk weerstand oproepen bij de samenleving, door de burgers zo min mogelijk overlast te bezorgen met de belastingheffing.⁴⁰

Het laatste doelmatigheidsbeginsel, het beginsel van optimale realisatie, ziet op het in balans brengen van de eisen van doelmatigheid en rechtvaardigheid. Enige grofheid in de belastingheffing die het rechtvaardigheidsprincipe onderdrukken, wordt gerechtvaardigd, aangezien het streven naar perfecte rechtvaardigheid in de praktijk onmogelijk is.⁴¹

2.3.3: Rechts- of verdelingsbeginselen

Net zoals bij de doelmatigheidsbeginselen kunnen de rechts- of verdelingsbeginselen gerubriceerd worden in drie rubrieken: het profijtbeginsel, het beginsel van bevoorrechte verkrijging en het draagkrachtbeginsel. In deze subparagraaf wordt het profijtbeginsel en het beginsel van bevoorrechte verkrijging nader toegelicht. Daarna zal uitgebreider het draagkrachtbeginsel uiteengezet worden.

Bij toepassing van het profijtbeginsel heft de overheid belasting bij burgers en bedrijven die gebruik maken van de door de overheid vervaardigde producten en diensten. De belasting wordt

³⁸ L.G.M. Stevens 2018, p.10.

³⁹ De Langen, 1954, p.39.

⁴⁰ L.G.M. Stevens 2018, p.11; Zie ook A. Smith, 1776, p.371.

⁴¹ L.G.M. Stevens 2018, p.15.

geheven naarmate het individu van deze voorzieningen heeft geprofiteerd. In de praktijk is dit echter moeilijk te bepalen. In hoeverre heeft een burger bijvoorbeeld profijt van een door de overheid verstrekte leges? Dit is dan ook een bezwaar van het profijtbeginsel.⁴²

Het beginsel van de bevoorrechte verkrijging rechtvaardigt een (extra) belasting indien de verkrijger van de bate in een bevoorrechte positie verkeert ten opzichte van anderen. Voorbeelden van belastingwetten die op dit beginsel berusten zijn de kansspelbelasting en de successiewet.

Eerder is gebleken dat het draagkrachtbeginsel het belangrijkste grondbeginsel van belastingheffing is dat aan de basis ligt van de wet inkomstenbelasting 2001.⁴³ Ook in de literatuur blijkt volgens verscheidene auteurs dat het draagkrachtbeginsel een sleutelbegrip vormt van ons inkomstenbelastingstelsel.⁴⁴ Dit beginsel houdt in dat er belasting wordt geheven naar rato van financiële draagkracht.⁴⁵ In de volksmond kennen we het draagkrachtbeginsel dan ook als het gezegde ‘de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten’. Dit vertaalt zich naar dat procentueel meer belasting moet worden afgedragen naarmate de draagkracht stijgt. In de inkomstenbelasting heeft dit geleid tot een progressief tarief in box 1. Ook in box 3 is de effectieve belastingdruk sinds 1 januari 2017 progressief. In deze scriptie zal draagkracht gemeten worden aan de hand van het inkomen aangezien in de inkomstenbelasting, en dus ook in box 3, het inkomen in de heffing wordt betrokken.⁴⁶

Teneinde te beoordelen of een belastingheffing over inkomen uit vermogen in overeenstemming is met het draagkrachtbeginsel, zal in deze scriptie onderzocht worden of er sprake is van zowel horizontale gelijkheid als verticale gelijkheid. Horizontale gelijkheid ziet er op dat gelijke gevallen, fiscaal gelijk behandeld moeten worden. Twee belastingplichtigen met hetzelfde inkomen dienen op dezelfde manier in de heffing te worden betrokken.⁴⁷ Daarbij is sprake van een gelijke fiscale behandeling indien belastingplichtigen dezelfde belastingdruk ervaren.⁴⁸ Verticale gelijkheid behelst dat ongelijke gevallen, fiscaal ongelijk behandeld moeten worden. Belastingplichtigen in verschillende economische omstandigheden, moeten op

⁴² L.G.M. Stevens 2018, p.14-15.

⁴³ Zie paragraaf 1.2.

⁴⁴ Rijkers en Van Vijfeijken 2010, p.2; Zie ook Rijkers 2013, p.4.

⁴⁵ Stevens 2018, p.10.

⁴⁶ Art. 5.1 Wet IB 2001.

⁴⁷ Van den Dool 2009, p.14.

⁴⁸ Cnossen, WFR 1980/901.

grond van verticale gelijkheid verschillend in de heffing worden betrokken.⁴⁹ Maar in hoeverre dient een belastingplichtige die in een andere economische omstandigheid verkeert, fiscaal anders behandeld te worden? Dit is lastig objectief te bepalen. Daarom zal in deze scriptie aangesloten worden bij Van den Dool, die uitgaat van verticale gelijkheid wanneer belastingplichtigen met een hogere draagkracht tenminste hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht.⁵⁰

2.4: Conclusie

In dit hoofdstuk is aan de orde gekomen waarom overheden belasting heffen. Daarbij is naar voren gekomen dat overheden belasting heffen om de overheidsuitgaven te bekostigen, gedrag van burgers te beïnvloeden dan wel ter ondersteuning van een andere belasting. Ook is aan de hand van de beginselen van belastingheffing gebleken met welke beginselen de overheid rekening kan houden bij het instellen van een belastingheffing. Het draagkrachtbeginsel dat immers aan de voet ligt van de inkomstenbelasting in Nederland is daarenboven uitvoerig besproken. Tevens zijn de toetsingscriteria van het draagkrachtbeginsel vastgesteld. Het huidige box 3-stelsel en de te bespreken alternatieven zullen worden getoetst aan zowel horizontale gelijkheid als verticale gelijkheid.

⁴⁹ Van den Dool 2009, p.14.

⁵⁰ Van den Dool 2009, p.14.

Hoofdstuk 3: De werking van Box 3

3.1: Algemeen

Eerder is in het kort de geschiedenis van belastingheffing op vermogen aan bod gekomen. In dit hoofdstuk zal eerst worden besproken hoe in Nederland voor de Wet IB 2001 vermogen en inkomsten uit vermogen werden belast. Vervolgens zal de forfaitaire vermogensrendementsheffing, die per 1 januari 2001 in werking trad in de Wet IB 2001, onder de loep worden genomen. Deze vermogensrendementsheffing die in Nederland in box 3 van kracht is, zal in dit hoofdstuk opgesplitst worden in de ‘oude systematiek van het box 3-stelsel’ en de ‘nieuwe systematiek van het box 3-stelsel’. Tevens zal in dit hoofdstuk de door de staatssecretaris voorgestelde variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement”, die slechts een aanpassing binnen het huidige forfaitaire systeem betreffen, kort behandeld worden.

Met behulp van deze informatie kan de tweede deelvraag worden beantwoord: “Hoe werd inkomen uit vermogen voor 1 januari 2017 belast, hoe wordt inkomen uit vermogen met ingang van 1 januari 2017 belast, wat houdt variant D in, wat houdt variant “belasten werkelijk spaarrendement” in en hoe verhouden deze varianten zich tot het draagkrachtbeginsel?”

3.2: De geschiedenis van belastingheffing over (inkomsten uit) vermogen in Nederland

Eeuwenlang zagen gezaghebbenden vermogensbelastingen als inkomstenbron ter financiering van overheidsuitgaven. Volgens Adriani is een belangrijk motief voor een vermogensheffing dat vermogensbezitters een aanzienlijke voorsprong hebben op personen met een schraal vermogen. Een vermogend persoon zou zelfs een grotere bijdrage moeten leveren aan de nationale schatkist dan personen met een klein vermogen, ongeacht de grootte van het inkomen van beide personen.⁵¹

Met ingang van 1914 werd door invoering van de Wet IB 1914 de inkomstenbelasting voortaan onder één heffingswet ondergebracht. In deze wet trad het fictieve bronnenstelsel in werking. Inkomen uit vermogen werd toen onderverdeeld in inkomsten uit onroerende zaken en inkomsten uit roerende zaken, zoals dividend en rente. Bij het vaststellen van een bron werd het inkomen hiervan bij aanvang van het fiscale jaar gesteld op een bedrag dat deze bron één jaar vóór het belastingjaar zou hebben opgeleverd. De overheid ging daarbij vanuit dat deze

⁵¹ Adriani 1935, p. 41-44.

bron gedurende het gehele jaar bleef voortbestaan. De opbrengsten uit deze inkomstenbronnen werden, na aftrek van kosten ter zake van die opbrengsten, belast tegen hetzelfde tarief. Inkomsten uit vermogen werden in de Wet IB 1914 dus niet anders behandeld dan inkomsten uit arbeid of eigen onderneming. Echter, door het idee dat vermogensbezitters een aanzienlijke voorsprong zouden hebben op niet-vermogensbezitters, handhaafde de wetgever de Wet Vermogensbelasting 1892. Vermogensinkomsten werden, al dan niet met een kleine wijziging in de Wet VB 1892, zwaarder belast dan andere inkomsten.⁵²

Na 37 jaar kwam een einde aan het fictieve bronnenstelsel. Na de Duitse bezetting in 1940 werd namelijk in 1941 het Besluit IB 1941 ingevoerd door de Duitsers. Hierin werd bepaald dat het genoten zuiver inkomen gedurende een kalenderjaar belast wordt.⁵³ Hierdoor werden in Nederland de reële opbrengsten uit vermogen belast: de invoering van het reële stelsel was een feit. De onderverdeling tussen zuivere opbrengsten uit onroerende dan wel roerende zaken werd ook in deze periode gehandhaafd. Bij aanwezigheid van een dergelijk bron werden uitsluitend inkomsten uit die bron in de heffing betrokken. Vermogenswinsten bleven vooralsnog buiten de heffing. Wel koos de wetgever ervoor om de Wet VB 1892 in ongewijzigde vorm in stand te houden.⁵⁴ Genieters van inkomsten uit vermogen werden dus nog steeds zwaarder belast dan andere inkomensgenieters.

Ondanks de bevrijding van Het Koninkrijk der Nederlanden door de geallieerden in 1945 is pas vanaf 1948 onderzoek gedaan naar mogelijkheden om het Duitse stelsel aan te passen.⁵⁵ Uiteindelijk is besloten om niet terug te schakelen naar het fictieve bronnenstelsel dat tot de Duitse bezetting van kracht was. Integendeel, het Duitse stelsel werd geïmplementeerd in de Wet IB 1964. Wel kwam er een eind aan het onderscheid tussen vermogensinkomsten uit onroerende zaken en vermogensinkomsten uit roerende zaken door de algemene bepaling van artikel 24 in de wet IB 1964 op te nemen. Deze bepaling definieert vermogensinkomsten namelijk als “*voordelen die getrokken worden uit onroerende en roerende zaken en uit rechten die niet op zaken betrekking hebben*”.⁵⁶ Herkenbaar is dat art. 24 Wet IB 1964 wederom spreekt over het belasten van voordelen uit vermogen. Deze voordelen werden in de Wet IB 1964 met

⁵² Dusarduijn 2010, p.5.

⁵³ Art. 4 Besluit IB 1941.

⁵⁴ Dusarduijn 2010, p.6.

⁵⁵ Heithuis, Kavelaars & Schuwer, p.14-15.

⁵⁶ Art. 24 Wet IB 1964.

een maximaal tarief van 60% belast, terwijl mutaties in het vermogen in de Wet IB 1964 nog altijd onbelast bleven.⁵⁷

Ook met de herziening in 1964 bepaalde de wetgever dat de vermogensbezitter nog steeds zwaarder belast moest worden. Vanaf 1965 werd het vermogen van de vermogensbezitter namelijk met 0,5% (vanaf 1994 0,7%) vermogensbelasting belast. Ondanks dat de Wet VB 1892 per 1964 werd vervangen door de Wet VB 1964, veranderde er niet veel.

Wat wel opvalt in de Wet 1964 VB is de toetreding van de anticumulatieregeling in de wettekst. De anticumulatieregeling, ook wel de ‘Lubbers-regeling’ genoemd, bepaalde dat een belastingplichtige nooit meer dan 80% – vanaf 1994 68% – van zijn belastbare inkomen aan premies volksverzekeringen en inkomsten- en vermogensbelasting hoefde te betalen.⁵⁸ Deze regeling was bedoeld om de gezamenlijke druk van de inkomsten- en vermogensbelasting te beperken.⁵⁹

Aan het einde van de twintigste eeuw kwam deze vorm van inkomsten- en vermogensbelasting steeds meer in opspraak. Zowel van artikel 24 wet IB 1964 als de anticumulatieregeling in de Wet VB 1964 werd misbruik gemaakt.

Op grond van artikel 24 van de Wet IB 1964 behoorden, zoals eerder bleek, alleen voordelen ‘getrokken uit’ onroerende dan wel roerende zaken, tot het belastbaar inkomen. De wetgever koos er bewust voor deze term te gebruiken om alleen te heffen over huur, dividend en rente, en niet over vermogenswinsten. In de praktijk probeerden belastingplichtigen zoveel mogelijk vermogensinkomsten om te zetten in vermogenswinsten om zo aan belastingheffing te ontkomen.⁶⁰ Dientengevolge werd vermogen veelal in vermogensgroefonds belegd in plaats van in spaarrekeningen. Een vermogensgroefonds keert namelijk geen dividend uit, maar voegt het geld toe aan het vermogen van het fonds. Hierdoor werd het fonds meer waard en bovendien rendeerte het gestort geld. Het omzetten van vermogensinkomsten in vermogenswinsten en de daarmee gepaarde belastingontwijking was daarmee een feit.

⁵⁷ Dusarduijn 2010, p.6.

⁵⁸ Art. 14 lid 5 Wet VB 1964.

⁵⁹ Trines, *fiscaal recht* 1990/1801, par 1.

⁶⁰ Arends 2018, par. 5.03.

Ook de accumulatieregeling werd in de praktijk oneigenlijk gebruikt. Vooral directeur-groootaandeelhouders (dga's) probeerden, door de anticumulatieregeling oneigenlijk te gebruiken, aan belastingheffing te ontkomen. De dga's verlaagden namelijk hun belastbaar inkomen door het uitstellen of afzien van hun salaris. Dit ging tevens vaak gepaard met het verstrekken van renteloze leningen aan eigen vennootschappen waardoor hun belastbaar inkomen, al dan niet tot nihil, werd teruggebracht.⁶¹

Zelfs reparatiewetgeving om dergelijke constructies te voorkomen hielp niet om het uithollen van de belastinggrondslag tegen te gaan. De overheid wilde dit natuurlijk voorkomen en daarom was ingrijpen noodzakelijk. De zoektocht van de wetgever naar een passende oplossing voor dergelijke problemen mondde op 11 december 1997 uit in de presentatie van de nota *'Belastingen in de 21^e eeuw; een verkenning'*.⁶² Deze nota behelsde de eerste kenmerken van de in 2001 ingevoerde Wet inkomstenbelasting 2001. Voortaan zal geen onderscheid gemaakt worden tussen het belasten op vermogen en de inkomsten daaruit. Mede door deze flinke koerswijziging werd zowel de Wet IB 1964 als de Wet VB 1964 afgeschaft ten tijde van de invoering van de Wet IB 2001.

3.3: Het box 3-stelsel met ingang van 2001

3.3.1: Boxenstructuur

Bij de invoering van de Wet IB 2001 heeft de wetgever het synthetisch stelsel, waarbij de verschuldigde belasting werd afgeleid uit het totaal genoten inkomen en één tariefstructuur van toepassing was, losgelaten. Hiervoor in de plaats kwam in de Wet IB 2001 een (deels) analytisch stelsel, dat zich kenmerkte door een zogenaamde gesloten boxenstructuur. In dit boxenstelsel wordt het belastbaar inkomen toegerekend aan de daarvoor bestemde inkomensbox.⁶³ In box 1 belast de wetgever het inkomen uit werk en woning, terwijl in box 2 het inkomen uit aanmerkelijk belang wordt belast. In de laatste inkomensbox, box 3, wordt het inkomen uit sparen en beleggen in de heffing betrokken.⁶⁴ Verder kent elk inkomensbox een eigen tariefstructuur en een heffingstechniek waarbij verrekening tussen deze boxen in beginsel

⁶¹ Trines, *Fiscaal recht 1990/1801*, par. 2 (Online in Kluwer Navigator).

⁶² *Kamerstukken II 1997/1998*, 25810, 2.

⁶³ Dusarduijn 2010, p.8.

⁶⁴ Art 2.3 Wet IB 2001.

onmogelijk is.⁶⁵ Dit houdt in dat negatieve inkomsten in een box in beginsel uitsluitend verrekend kunnen worden met positieve inkomsten uit dezelfde box.⁶⁶

Deze beperking van verliesverrekening geldt zowel voor de horizontale verliesverrekening als de verticale verliesverrekening. De wetgever faciliteert horizontale⁶⁷ en verticale verliesverrekening⁶⁸ voor zowel box 1 als box 2. In box 1 kunnen deze verliezen drie jaren terug en negen jaren vooruit verticaal verrekend worden, terwijl dit voor box 2 één jaar terug en zes jaren vooruit is. Anders dan in de inkomensboxen 1 en 2 is verliesverrekening in box 3 door de wetgever niet gefaciliteerd. Art 5.2 Wet IB 2001 regelt namelijk dat het niet mogelijk is om een negatief inkomen in box 3 te hebben waardoor zowel horizontale als verticale verliesverrekening uitgesloten wordt. Wél mogen uiteraard de schulden in aftrek worden gebracht op de bezittingen.⁶⁹

Ten slotte is op grond van art. 2.14 Wet IB 2001 de rangorderegeling van toepassing. Deze regeling bepaalt de wijze waarop voordelen en vermogensbestanddelen toegerekend worden aan de boxen: voordelen en vermogensbestanddelen vallen onder de eerst mogelijke bepaling in de wet en kunnen dan in beginsel niet meer onder een andere bepaling in de wet vallen.⁷⁰

In de volgende subparagrafen wordt de forfaitaire rendementsheffing uitvoerig besproken.

3.3.2: Rendementsgrondslag

Art. 5.1 Wet IB 2001 omschrijft het belastbaar inkomen in box 3 als *‘het voordeel uit sparen en beleggen verminderd met de persoonsgebonden aftrek’*. Vervolgens wordt er in de wet bepaald dat het voordeel uit sparen en beleggen forfaitair gesteld wordt op 4% van de grondslag sparen en beleggen.⁷¹

Het forfaitair rendement van 4% wordt dus losgelaten op de grondslag sparen en beleggen. Deze grondslag is de rendementsgrondslag aan het begin van het kalenderjaar. Dit wordt de

⁶⁵ Art 4.53 Wet IB is een uitzondering op de regel.

⁶⁶ *Kamerstukken II 1998/1999, 26727, 3, p.5.*

⁶⁷ Voor box 1: art 3.1 Wet IB 2001; voor box 2: art 4.1 Wet IB 2001.

⁶⁸ Voor box 1: art 3.148 en art. 3.150 Wet IB 2001; voor box 2: art 4.47 en 4.49 Wet IB 2001.

⁶⁹ Art 5.3 Wet IB 2001. Er zijn echter wel uitzonderingen.

⁷⁰ Art 2.14 Wet IB 2001.

⁷¹ Art 5.2 Wet IB 2001 (tot 2017).

peildatum genoemd.⁷² Art 5.3 Wet IB 2001 geeft verdere invulling aan het begrip ‘rendementsgrondslag’. In lid 1 van deze bepaling wordt de rendementsgrondslag gedefinieerd als ‘*de waarde van de bezittingen verminderd met de waarde van de schulden*’. In de leden 2 en 3 van art 5.3 Wet IB 2001 wordt vervolgens ingegaan op wat verstaan kan worden onder bezittingen en schulden. Voorbeelden van bezittingen zijn onroerende zaken en rechten op roerende zaken. Alvorens het forfaitair rendement wordt berekend komen de schulden in aftrek op de bezittingen. De aftrekbare schulden worden beschreven in art. 5.3 lid 3 Wet IB 2001. Bovendien worden schulden in aanmerking genomen voor zover de gezamenlijke waarde boven het drempelbedrag ten bedrage van € 3.100 (2019) – ingeval er sprake is van partnerschap € 6.200 (2019) – uitkomen.⁷³

3.3.3: Peildatum

De peildatum is de datum waarop de waarde van de rendementsgrondslag wordt vastgesteld. Vanaf 1 januari 2011 geldt 1 januari van het jaar van aangifte als peildatum. Tot 1 januari 2011 werd de rendementsgrondslag vastgesteld op basis van twee peildata. De wetgever heeft echter om het belastingstelsel te vereenvoudigen, de peildatum van 31 december laten vervallen.⁷⁴ Het hanteren van één peildatum leidt feitelijk slechts tot een verschuiving van de heffing over de helft van de waardestijging in een kalenderjaar naar het daaropvolgende jaar.⁷⁵

3.3.4: Heffingvrije vermogen

Niet de volledige rendementsgrondslag wordt in de heffing betrokken voor de Wet IB 2001. In art. 5.5 Wet IB 2001 is bepaald dat een deel van het vermogen vrijgesteld is van belastingheffing. Dit vrijgesteld bedrag bedroeg tot 2017 maximaal € 24.437 en geldt voor iedere belastingplichtige.⁷⁶ Hieruit volgt dat belastingplichtigen met een vermogen tot en met het heffingsvrije vermogen buiten de box 3-heffing vallen. Hoewel het heffingsvrije vermogen voor iedere belastingplichtige geldt, komt de wetgever met deze regeling voornamelijk beleggers en spaarders met een gering vermogen tegemoet.⁷⁷

⁷² Art 5.2 Wet IB 2001 (tot 2017).

⁷³ Art 5.3 lid 3 Wet IB 2001.

⁷⁴ Dam 2011, FF 2011/215-04.

⁷⁵ *Kamerstukken II 2009/2010*, 32130, 3, p.19-20.

⁷⁶ Art 5.5 wet IB 2001 (tot 2017).

⁷⁷ *Kamerstukken II 1998/1999*, 26727, 3, p. 237-238.

3.3.5: Tarief

Het belastingtarief dat in box 3 gehanteerd wordt bedraagt 30%.⁷⁸ Over een forfaitair rendement van 4% van de grondslag sparen en beleggen dient dus 30% inkomstenbelasting te worden betaald. Daarmee is het effectieve tarief van de vermogensrendementsheffing in box 3 tot 1 januari 2017 1,2%.⁷⁹

3.3.6: Het forfaitair rendement

Een belastingplichtige werd in de Wet IB 2001 tot 1 januari 2017 geacht 4% rendement te hebben behaald over diens grondslag sparen en beleggen. De wetgever sluit dus met het hanteren van een forfaitair rendement van 4% niet aan bij het werkelijke behaalde rendement. Bij het vaststellen van het forfaitair rendement is de wetgever destijds uitgegaan van een risicovrij reëel rendementspercentage dat belastingplichtigen in de praktijk gemiddeld over een langere periode makkelijk zouden moeten kunnen realiseren.⁸⁰ Daarbij is uitgegaan van het gemiddeld rendement op tienjarige staatsobligaties, dat in de periode 1980-2000 gemiddeld 4,6% bedroeg. De wetgever is met een forfaitair rendementspercentage van 4% lager gaan zitten, omdat een incidentele onderschrijding van het gemiddelde forfaitair rendement zwaarder weegt dan een incidentele overschrijding.⁸¹ Daarnaast is de wetgever lager gaan zitten met betrekking tot de vaststelling van het forfaitair rendement, omdat er in box 3 geen tegenbewijsregeling is.⁸²

Opvallend is dat bij de invoering van de vermogensrendementsheffing per 1 januari 2001 elk vermogensbestanddeel op dezelfde manier in de heffing wordt betrokken, terwijl het rendement tussen verschillende vermogensbestanddelen aanzienlijk kan verschillen. Zo bedroeg het gemiddelde reële rendement in de periode 1980-2000 op tienjarige staatsobligaties, spaarrekeningen en aandelen respectievelijk 4,6%, 1,8% en 16%.⁸³

Dit is de wetgever niet ontgaan. Integendeel, de wetgever heeft bewust gekozen om tijdens de invoering van de Wet IB 2001 het forfaitair rendementspercentage op één vast percentage vast te stellen. De wetgever beoogde met het hanteren van een vast forfaitair eenvoud te creëren binnen het belastingstelsel. Een vast forfaitair brengt namelijk met zich mee dat belastingplichtigen

⁷⁸ Art 2.13 wet IB.

⁷⁹ $30\% * 4\% = 1.2\%$.

⁸⁰ *Kamerstukken II 1999/00, 26727, 7, p. 263.*

⁸¹ Eindrapport commissie inkomstenbelasting 2013, p.14.

⁸² *Kamerstukken II 1999/00, 26727, 7, p.264.*

⁸³ Eindrapport commissie inkomstenbelasting 2013, p.14.

vooraf goed kunnen inschatten hoeveel de verschuldigde belasting in box 3 bedraagt. Een vast percentage komt ook de overheid ten goede. Het zorgt namelijk voor een zeer stabiele belastingopbrengst.⁸⁴

3.4: De forfaitaire vermogensrendementsheffing vanaf 2017

3.4.1: Belastingplan 2016

Uit het eindrapport van de commissie van Dijkhuizen kwam naar voren dat het werkelijk behaalde rendement sinds de invoering van de vermogensrendementsheffing in belangrijke mate is achtergebleven op het forfaitair rendement.⁸⁵ In het Belastingplan 2016 komt naar voren dat er ingrijpende veranderingen worden doorgevoerd in het box 3-stelsel om de belastingheffing beter te laten aansluiten op de werkelijkheid.⁸⁶ In deze paragraaf komen de belangrijkste veranderingen die per 1 januari 2017 in werking traden aan bod.

3.4.2: Heffingsvrije vermogen per 2017

Het kabinet heeft besloten om het heffingsvrij vermogen per 1 januari 2017 te verhogen naar €25.000 tot € 30.360 in 2019.⁸⁷ De verhoging in 2017 had tot gevolg dat 150.000 huishoudens niet meer in de heffing werden betrokken. De wetgever beoogde hiermee beter aan te sluiten bij een rechtvaardigere belastingheffing zonder concessies te doen aan de eenvoud van het belastingstelsel.⁸⁸ Immers, uit het eindrapport van de commissie van Dijkhuizen kan opgemaakt worden dat het belang van een heffingsvrije vermogen afneemt, naarmate het vermogen toeneemt.⁸⁹

3.4.3: Gedifferentieerde rendementen

Per 1 januari 2017 wordt het vast forfaitair rendementspercentage losgelaten en wordt in box 3 een schijvensysteem ingevoerd.⁹⁰ Het schijvensysteem is aan de hand van art. 5.2 Wet IB 2001 in tabel 1 weergegeven. Hierin zijn de in 2019 geldende rendementen en schijven opgenomen.

⁸⁴ *Kamerstukken II* 1999/00, 26727, 7, p.264.

⁸⁵ Eindrapport Commissie Inkomstenbelasting 2013, p.68.

⁸⁶ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.9.

⁸⁷ Ingeval er is sprake is van partnerschap tussen belastingplichtigen wordt het heffingsvrije vermogen twee keer toegepast. Het heffingsvrije vermogen bedraagt in 2019 tussen partners € 60.720.

⁸⁸ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.10.

⁸⁹ Eindrapport Commissie Inkomstenbelasting en Toeslagen 2013, p.60-61.

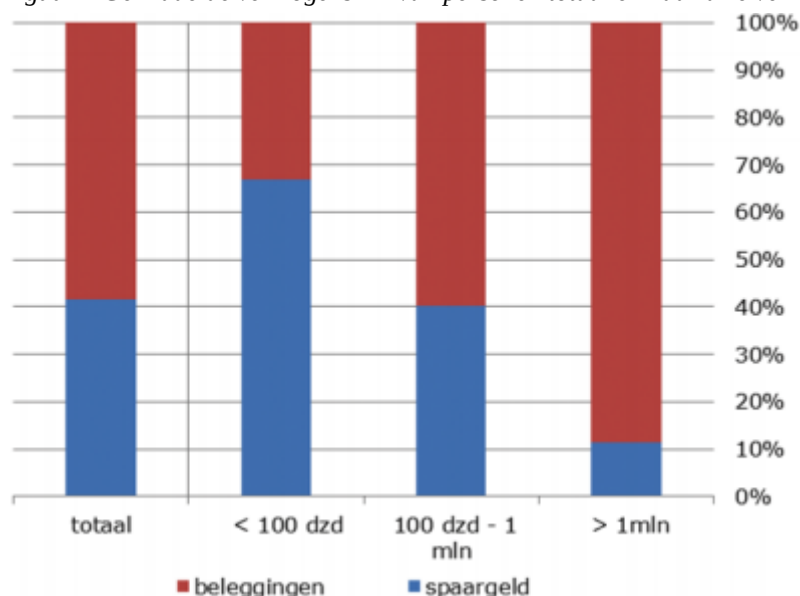
⁹⁰ Art 5.2 wet IB.

Tabel 1 marginale verdeling vermogensmix en rendement naar twee rendementsklassen 2019

Schijf	Box 3-grondslag (€)	RI (sparen) 0,13%	RII (beleggen) 5,6%
1 ^e	0 - 71.650	67%	33%
2 ^e	71.651 - 989.736	21%	79%
3 ^e	> 989.736	0%	100%

In deze tabel is te zien dat de overheid ervan uitgaat dat een belastingplichtige zijn vermogen voor een deel spaart en een deel belegt. Het spaardeel wordt in tabel 1 geclassificeerd als rendementsklasse I (RI) en het beleggingsdeel als rendementsklasse II (RII). Tevens valt uit de tabel op te maken dat het beleggingsdeel geacht wordt toe te nemen naarmate het vermogen toeneemt. In een onderzoek van het ministerie van Financiën, waarbij de integrale belastingaangiften van 2012 zijn onderzocht, kwam deze ontwikkeling naar voren.⁹¹ Uit figuur 1 kan geconcludeerd worden dat belastingplichtigen een groter deel van hun vermogen beleggen naarmate hun vermogen toeneemt.

Figuur 1 Gemiddelde vermogensmix van personen totaal en naar drie vermogensklassen

Bron: Ministerie van Financiën, integrale belastingaangiften 2012

Verder valt op dat het forfaitair rendementspercentage voor het spaardeel lager ligt dan het beleggingsdeel, te weten 0,13% voor het spaardeel tegenover 5,6% voor het beleggingsdeel.⁹² In 2017 werd namelijk bij het bepalen van het rendement van het spaardeel uitgegaan van een

⁹¹ Kamerstukken II 2015/16, 34302, 3, p.12.

⁹² Art 5.2 Wet IB 2001.

vijfjaars voortschrijdend gemiddelde van de spaarrente, terwijl voor het vaststellen van het rendement van het beleggingsdeel de wetgever het langetermijnrendement van aandelen, obligaties en onroerende zaken relevant acht.⁹³

Echter, per 1 januari 2018 wordt het forfaitair rendement van het spaardeel berekend aan de hand van het gemiddelde spaarrendement over de meest actuele beschikbare periode van 12 maanden, te weten juli (t-2) en juni (t-1).⁹⁴ Hieruit volgt dat voor het belastingjaar 2019, het gemiddelde spaarrendement van de periode juli 2017 tot en met juni 2018 bepalend is.

Het vaststellen van het forfaitair rendement van het beleggingsdeel geschiedt per 1 januari 2017 middels een andere berekening. Dit rendement wordt berekend op basis van een meetkundig gemiddelde van het langetermijnrendement op t-1 en het jaarrendement op t-2 van aandelen, obligaties en onroerende zaken. Hierbij weegt het langetermijnrendement op t-1 voor 14/15^e deel mee en het jaarrendement op t-2 voor 1/15^e deel.⁹⁵

Opvallend is dat de wetgever het voorstel van de commissie van Dijkhuizen met deze herziening niet heeft opgevolgd. De commissie stelde namelijk in 2013 voor om het forfaitair rendement voortaan te koppelen aan het vijfjaarsgemiddelde van de gemiddelde rentevergoeding op spaarrekeningen.⁹⁶

Met behulp van tabel 1 kunnen de rendementen per vermogensschijf worden berekend. Het forfaitair rendement voor de eerste, tweede en derde schijf bedraagt respectievelijk 1,94%, 4,45% en 5,6% in 2019.⁹⁷

Ten slotte dient over het forfaitair rendement 30% belasting betaald te worden. De heffing over het totale vermogen varieert in 2019 hierdoor van 0,58% in de eerste schijf tot en met maximaal 1,68% in de derde schijf.⁹⁸

⁹³ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.13. Op beleggingen van aandelen, obligaties en onroerende zaken is een hoger rendement mogelijk door een hoger risico. Met name de rendementen van aandelen en onroerende zaken kunnen enorm fluctueren. Volgens de wetgever zal de belegger voor deze beleggingen vooral kijken naar het langetermijnrendement. Daarom is dat bepalend voor het vaststellen van het rendement voor het beleggingsdeel.

⁹⁴ Brief van de staatssecretaris van Financiën van 18 september 2018, 2018-0000143859.

⁹⁵ Brief van de staatssecretaris van Financiën van 18 september 2018, 2018-0000143859. De rendementen van aandelen worden bepaald aan de hand van het MSCI-index voor Europa. Voor onroerende zaken is het CBS-prijsindexcijfer voor bestaande koopwoningen bepalend, terwijl voor obligaties de DNB-statistiek voor het rendement op de meest recente 10-jarige staatsobligatie bepalend is.

⁹⁶ Commissie Inkomstenbelasting 2013, p.15.

⁹⁷ Schijf één: $67\% * 0,13\% + 33\% * 5,6\% = 1,94\%$; Schijf twee: $21\% * 0,13\% + 79\% * 5,6\% = 4,45\%$; Schijf drie: $0\% * 0,36\% + 100\% * 5,6\% = 5,6\%$.

⁹⁸ Schijf 1: $30\% * 1,94\% = 0,58\%$; schijf 2: $30\% * 4,45\% = 1,335\%$ schijf drie: $30\% * 5,6\% = 1,68\%$.

3.5: De forfaitaire vermogensrendementsheffing en het draagkrachtbeginsel

3.5.1: Algemeen

Met de herziening van het box 3-stelsel is getracht de belastingheffing in box 3 beter te laten aansluiten bij de werkelijkheid.⁹⁹ In deze paragraaf zal het box 3-stelsel getoetst worden aan de hand van de in hoofdstuk 2 gestelde criteria van het draagkrachtbeginsel, te weten horizontale en verticale gelijkheid. Hierna kan een conclusie worden getrokken omtrent de verhouding tussen het box 3-stelsel en het draagkrachtbeginsel. Tevens zal in deze paragraaf variant D, die slechts een aanpassing binnen het huidige forfaitaire systeem betreft, getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel.

3.5.2: Horizontale gelijkheid

Op grond van horizontale gelijkheid moeten belastingplichtigen die in dezelfde economische omstandigheden verkeren, fiscaal hetzelfde worden behandeld.¹⁰⁰ Hierna volgen enkele voorbeelden waaruit moet blijken of het box 3-stelsel in strijd is met horizontale gelijkheid.

Stel er zijn twee belastingplichtigen, persoon X en persoon Y, die beiden een rendement uit vermogen behalen van €15.000. Persoon X behaalt dit rendement door zijn geld op een spaarrekening te zetten met een rentepercentage van 0,75%, terwijl persoon Y zijn vermogen in aandelen belegt met een rendement van 5%. De aandeelhouder verkrijgt met zijn belegging 4% van de aandelen van de desbetreffende vennootschap.¹⁰¹ Verder bezit persoon X een vermogen van € 2 miljoen, terwijl het vermogen van persoon Y € 300.000 bedraagt. Persoon X en Y verkeren dus in dezelfde economische omstandigheden, aangezien zij hetzelfde bedrag aan inkomsten genereren met hun vermogen. Ondanks dat deze belastingplichtigen zich in dezelfde economische situatie bevinden, worden zij fiscaal niet hetzelfde behandeld. Persoon X zal namelijk € 29.138 verschuldigd zijn aan box 3-heffing,¹⁰² terwijl persoon Y € 3.060 zal moeten betalen aan box 3 -heffing.¹⁰³ Het verschil in verschuldigde belasting is aanzienlijk,

⁹⁹ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.9.

¹⁰⁰ Van den Dool 2009, p.14.

¹⁰¹ Hierdoor heeft Y geen aanmerkelijke belang o.g.v. Art 4.6 Wet IB 2001. Daardoor worden zijn aandelen in box 3 belast.

¹⁰² Grondslag: € 2 miljoen - € 30.360 = € 1.969.640. Het forfaitair voordeel hieruit: (€ 71.650 * 1,935%) + ((€ 989.736 - € 71.650) * 4,451%) + ((€ 1.969.640 - € 989.736) * 5,6%) = € 97.125. Verschuldigde belasting: € 97.125 * 30% = €29.138.

¹⁰³ Grondslag: € 300.000 - € 30.360 = € 269.640. Het forfaitair voordeel hieruit: (€ 71.650 * 1,935%) + ((€ 269.640 - € 71.650) * 4,451%) = € 10.199. Verschuldigde belasting: € 10.199 * 30% = €3.060.

terwijl beide belastingplichtigen hetzelfde inkomen genieten. Persoon X ervaart een belastingdruk van maar liefst 194,3%,¹⁰⁴ terwijl persoon Y een belastingdruk van slechts 20,4% ervaart.¹⁰⁵

Dit verschil wordt in eerste instantie veroorzaakt doordat het forfaitair rendement van beide belastingplichtigen niet gerealiseerd wordt. Daarenboven dient in acht te worden genomen dat het verschil veroorzaakt wordt doordat het vermogen bepalend is voor de box 3-heffing en niet de werkelijke inkomsten daaruit. Doordat persoon X en Y hetzelfde inkomen genieten, maar een verschillend bedrag aan belasting moeten betalen, kan gesteld worden dat er geen sprake is van horizontale gelijkheid.

Horizontale gelijkheid kan ook gemeten worden aan de hand van één van de belangrijkste pijlers van de vermogensrendementsheffing: de éénpeildatumsystematiek. Eerder kwam naar voren dat de wetgever vanaf 2010 overging van twee peildata naar één peildatum om verdere vereenvoudiging van het belastingstelsel te realiseren.¹⁰⁶ Daarbij zou zich de volgende situatie kunnen voordoen.

Stel dat een belastingplichtige een tweede woning in bezit heeft ter waarde van € 350.000 op 1 januari 2019. Een ander belastingplichtig bezit op 1 januari 2019 niets, maar wint de volgende dag de loterij ten bedrage van € 350.000. Stel nu dat beide belastingplichtigen hetzelfde rendement realiseren in 2019. Concluderend, verkeren deze belastingplichtigen in dezelfde economische omstandigheden aangezien zij beiden eenzelfde inkomen uit vermogen hebben. Echter, doordat de tweede belastingplichtige het vermogen niet op 1 januari in bezit heeft, wordt dit voor de tweede belastingplichtige niet in de grondslag sparen en beleggen opgenomen over 2019. Hieruit volgt dat er geen sprake is van horizontale gelijkheid.

3.5.3: Verticale gelijkheid

In deze subparagraaf zal het tweede criterium van het draagkrachtbeginsel getoetst worden, te weten verticale gelijkheid. Ook in deze subparagraaf zullen twee belastingplichtigen met elkaar worden vergeleken. Ditmaal zullen belastingplichtigen die in verschillende economische omstandigheden verkeren met elkaar worden vergeleken.

¹⁰⁴ $\text{€ } 29.138 / \text{€ } 15.000 * 100\% = 194,3\%$.

¹⁰⁵ $\text{€ } 3.060 / \text{€ } 15.000 * 100\% = 20,4\%$.

¹⁰⁶ Dam 2011, FF 2011/215-04.

Stel er zijn twee belastingplichtigen: personen A en B. Beiden hebben een vermogen van € 100.000. A zet dit op zijn spaarrekening en realiseert met zijn vermogen 1% rendement. B heeft in hetzelfde jaar met zijn vermogen in cryptovaluta belegd waarmee hij een rendement van 50% heeft gerealiseerd. Persoon A genereert € 1.000¹⁰⁷ aan inkomsten uit zijn vermogen, terwijl B € 50.000¹⁰⁸ aan inkomsten heeft gegenereerd. X en Y verkeren niet in dezelfde economische omstandigheden, aangezien zij niet hetzelfde bedrag aan inkomsten genereren met hun vermogen. Zij worden fiscaal echter wel voor hetzelfde bedrag aan vermogen in de heffing betrokken, namelijk voor € 100.000. Hieruit volgt dat er in beginsel geen sprake is van verticale gelijkheid. Echter, in navolging Van den Dool stel ik dat er sprake is van verticale gelijkheid indien belastingplichtigen met een hogere draagkracht tenminste hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht.¹⁰⁹

Eerder is gebleken dat de éénpeildatumsystematiek strijdig is met horizontale gelijkheid. In het volgende voorbeeld zal getoetst worden of de éénpeildatumsystematiek ook in strijd is met verticale gelijkheid.

Stel er zijn twee belastingplichtigen, A en B, met elk een tweede woning ter waarde van € 250.000 in box 3. Persoon A ziet zijn onverzekerde woning op 2 januari van het belastingjaar door brand verloren gaan, terwijl de woning van persoon B gedurende het belastingjaar huurinkomsten genereert. Op grond van de éénpeildatumsystematiek is alleen het vermogen op 1 januari van het belastingjaar relevant.¹¹⁰ Hierdoor zal de woning voor zowel persoon A als B voor het volledige bedrag in de grondslag sparen en beleggen vallen, terwijl de waarde van de woning van persoon A na de brand nihil bedraagt. Door art 5.2 Wet IB 2001 is de veronderstelling dat beide belastingplichtigen inkomen genereren uit de woning gedurende het belastingjaar, terwijl persoon A geen inkomsten genereert uit zijn woning door de brand. Beide belastingplichtigen worden fiscaal gelijk behandeld, terwijl zij niet verkeren in dezelfde economische omstandigheden. Hieruit volgt dat door de éénpeildatumsystematiek in beginsel ook geen sprake is van verticale gelijkheid. Echter, in navolging Van den Dool stel ik dat er sprake is van verticale gelijkheid indien belastingplichtigen met een hogere draagkracht

¹⁰⁷ $0.01 * € 100.000 = € 1.000.$

¹⁰⁸ $0.5 * € 100.000 = € 50.000.$

¹⁰⁹ Van den Dool 2009, p.14.

¹¹⁰ Art 5.2 Wet IB 2001.

tenminste hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht.¹¹¹

3.5.4: Gevolgen herziening vermogensrendementsheffing 2017

Eerder zijn de belangrijkste ingrijpende veranderingen van het box 3 stelsel met ingang van 1 januari 2017 besproken. Deze veranderingen zullen de uitkomsten van de in deze scriptie gehanteerde toets niet veranderen. Het risico dat de forfaits in belangrijke mate zullen afwijken van de werkelijkheid is namelijk ook na de herziening in 2017 aanwezig. Ondanks dat de wetgever met ingang van 1 januari 2017 de vermogensrendementsheffing beter probeert te laten aansluiten op de werkelijkheid is gebleken dat de box 3-heffing nog altijd forfaitair is.

In het belastingplan 2016 is destijds ook niet gekozen om de tweede peildatum, te weten 31 december van het belastingjaar, in de wet op te nemen. De vraag is of herinvoering van de tweede peildatum de strijdigheid met het gelijkheidsbeginsel wegneemt. In de bovenstaande voorbeelden zou met twee peildata wel deels rekening worden gehouden met de loterij prijs en de afgebrande woning bij het bepalen van de grondslag sparen en beleggen, namelijk op 31 december. Echter, de desbetreffende belastingplichtige wordt dan wel voor de helft van de waarde van de loterij prijs en de afgebrande woning in de heffing betrokken.¹¹²

Ten slotte blijft het vermogen bepalend voor de box 3-heffing en niet de inkomsten daaruit. Daarom zal het niet uitmaken in deze toets of er geheven wordt met een forfaitair rendement van 4% of gedifferentieerde rendementen.

3.6: Kritiek

De opgenomen ingrijpende veranderingen per 2017 moesten zorgen voor een belastingheffing in box 3 die beter aansluit bij de economische werkelijkheid.¹¹³ In de literatuur uiten verschillende auteurs hun kritiek op deze ‘aansluiting’ bij de economische werkelijkheid. Volgens Bavinck worden de forfaitaire rendementen te optimistisch berekend.¹¹⁴ Bavinck doelt

¹¹¹ Van den Dool 2009, p.14.

¹¹² *Kamerstukken II* 2009/10, 32130, 3, p. 19 Het voordeel uit sparen en beleggen wordt met twee peildata immers berekend middels het gemiddelde van de waarde van de bezittingen op beide peildata.

¹¹³ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.9.

¹¹⁴ Bavinck, WFR 2017/33.

daarmee op de rente die berekend wordt op basis van het vijfjaars voortschrijdend gemiddelde van de spaarrente, waardoor in 2017 de vastgestelde rente in box 3 is uitgekomen op 1.63%.¹¹⁵ Bavinck vindt het onnodig dergelijke berekeningen te maken, omdat volgens hem van te voren duidelijk is dat niemand in 2017 een spaarrente van 1.63% zal ontvangen.¹¹⁶ Echter, de wetgever is met de aanpassing van de herijkingsformule voor het spaardeel aan deze kritiek enigszins tegemoet gekomen.

Stevens daarentegen is positiever gesteld over het box 3-stelsel. Hij stelt namelijk dat de vermogensrendementsheffing een vooruitgang is ten opzichte van de Wet IB 1964. Dit komt volgens Stevens met name tot uitdrukking in de eenvoud en robuustheid van de vermogensrendementsheffing.¹¹⁷ Ook Dusarduijn onderkent de eenvoud van de vermogensrendementsheffing.¹¹⁸ Echter, volgens haar kunnen ‘eenvoud’ en ‘rechtvaardigheid’ niet samen door één deur.¹¹⁹ Eenvoud mag dan ook nooit het belangrijkste streven zijn om te kiezen voor een belastingheffing.

Mijn mening omtrent het huidige box 3 stelsel sluit aan bij de opvattingen van zowel Bavinck, Stevens en Dusarduijn. De forfaitaire vermogensrendementsheffing neemt de in paragraaf 3.2 besproken de fraudegevoeligheid degelijk weg. Tevens ben ik van mening dat de wetgever moet streven naar een eenvoudig belastingstelsel. Dit mag naar mijn mening echter niet ten koste gaan van de economische werkelijkheid.

Ook ben ik van mening dat de tweede peildatum, 31 december van het kalenderjaar, heringevoerd moet worden. Momenteel geschiedt de belastingheffing in box 3 middels één peildatum, te weten 1 januari van het kalenderjaar.¹²⁰ Alhoewel dit blijktens subparagraaf 3.3.3 het belastingstelsel vereenvoudigt, ben ik van mening dat dit niet bijdraagt aan het rechtvaardigheidsgevoel van de belastingplichtige. Het fluctueren van vermogen rond de peildatum zou een te hoge belastingdruk als gevolg kunnen hebben. Een bekend voorbeeld hiervan is de waarde van een aantal cryptovaluta, die alleen al gedurende het eerste kwartaal van 2018 halveerde.¹²¹ Op grond van art. 5.2 Wet IB 2001 wordt er geen rekening gehouden

¹¹⁵ *Kamerstukken II* 2015/16, 34302, 3, p.13.

¹¹⁶ Bavinck, WFR 2017/33.

¹¹⁷ Stevens 1998 p. 168.

¹¹⁸ Dusarduijn 2012, p. 291.

¹¹⁹ Dusarduijn 2010, p.346.

¹²⁰ Art 5.2 wet IB 2001.

¹²¹ Risicorapportage Financiële markten 2018, p.26.

met deze waardevermindering en wordt de veel hogere waarde op 1 januari 2018 in de heffing betrokken.

3.7: Variant D en “Belasten werkelijk spaarrendement”.

3.7.1: Variant D

Eén van de door de Staatssecretaris onderzochte alternatieven voor de huidige box 3 heffing is variant D, die slechts een aanpassing binnen het huidige forfaitaire systeem betreft. Ten opzichte van de herziening van het box 3-systeem per 2017 bevat deze variant slechts enkele wijzigingen omtrent de parameters, te weten het heffingsvrije vermogen, de forfaitaire rendementspercentages en het tarief.¹²² De Staatssecretaris noemt de volgende voorgestelde wijzigingen:

1. Het verhogen van het heffingsvrij vermogen naar € 30.000 (variant D1a) of naar € 35.000. Hiermee wordt beoogd de “kleine spaarder” te sparen voor de box 3-heffing.¹²³
2. De herijkingsformules van de forfaitaire rendementen aanpassen door voor het spaardeel het jaar t-2 te gebruiken en voor het beleggingsdeel het rendement uit het jaar t-2 voor 1/5^e deel te laten meewegen in plaats 1/15^e. Hiermee tracht de wetgever het forfaitair rendement in box 3 sneller te laten aansluiten op de werkelijkheid.¹²⁴
3. In de eerste vermogensschijf tot € 100.000 uitsluitend het spaarrendement in aanmerking te nemen in plaats van 67% spaarrendement en 33% beleggingsrendement. Hiermee wil de wetgever het draagvlak voor het box 3-systeem vergroten, omdat de meeste belastingplichtigen in de eerste vermogensschijf enkel sparen.¹²⁵

De eerste voorgestelde wijziging is reeds doorgevoerd: het heffingsvrij vermogen is per januari 2018 verhoogd naar € 30.000 en vanaf 2019 bedraagt dit € 30.360.¹²⁶ De tweede voorgestelde wijziging is daarentegen niet doorgevoerd. De wetgever gebruikt voor het spaardeel het gemiddelde spaarrendement over juli (t-2) tot en met juni (t-1). Bovendien telt voor het beleggingsdeel het jaar t-2 nog altijd voor 1/15^e deel mee. Ten slotte wordt de eerste vermogensschijf nog altijd berekend aan de hand van zowel het spaarrendement als het

¹²² Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186.

¹²³ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.37.

¹²⁴ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.37-38.

¹²⁵ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.38.

¹²⁶ Art 5.5 Wet IB.

beleggingsrendement. De wetgever heeft derhalve nog geen gehoor gegeven aan de derde voorgestelde wijziging.

3.7.2: Variant D en het draagkrachtbeginsel

Variant D wordt in het ‘keuzedocument box 3’ genoemd als potentieel alternatief voor het box 3-stelsel. Eerder is gebleken dat deze variant niet veel verschilt van de huidige vermogensrendementsheffing. Daardoor zal deze variant op dezelfde manier uit de toets komen als de huidige box 3-stelsel. Dit houdt in dat ook variant D in strijd is met het draagkrachtbeginsel. Immers, werkelijke rendementen worden nog altijd niet in aanmerking genomen, waardoor economische gelijke gevallen potentieel fiscaal ongelijk kunnen worden behandeld.¹²⁷

3.7.3: “Belasten werkelijk spaarrendement”

Eén van de door de Staatssecretaris onderzochte alternatieven voor de huidige box 3 heffing heeft betrekking op het belasten van het werkelijk spaarrendement. Het resterende belastbaar inkomen in box 3 blijft in deze variant forfaitair bepaald. De staatssecretaris beoogt met deze variant de helft van de huidige box 3-grondslag aan te laten sluiten bij het werkelijk rendement. Dit gaat echter wel gepaard met afbakenings- en ontwijkingsproblemen rond de peildatum.¹²⁸ De staatssecretaris heeft toegezegd een deelonderzoek te laten uitvoeren met betrekking tot deze variant. Dit onderzoek zal op Prinsjesdag naar de Tweede Kamer worden verstuurd.¹²⁹

3.7.4: “Belasten werkelijk spaarrendement” en het draagkrachtbeginsel

Met het belasten van het werkelijk spaarrendement wordt beter aangesloten bij het draagkrachtbeginsel. Het resterende belastbaar inkomen in box 3 blijft in deze variant echter forfaitair bepaald. Daarmee verschilt deze variant niet veel van de forfaitaire vermogensrendementsheffing. Ook met deze variant wordt niet voorkomen dat economische gelijke gevallen potentieel fiscaal ongelijk kunnen worden behandeld.

¹²⁷ Zie paragraaf 3.6.2.

¹²⁸ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 15 april 2019, 2019-0000063014, p.5.

¹²⁹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 15 april 2019, 2019-0000063014, p.3.

3.8: Conclusie

In dit hoofdstuk is eerst besproken hoe (inkomen uit) vermogen in Nederland gedurende de afgelopen eeuw werd belast. Hieruit is naar voren gekomen dat de wetgever met de invoering van de vermogensrendementsheffing enerzijds het belastingstelsel trachtte te vereenvoudigen en anderzijds de uitholling van de grondslag sinds 1964 wilde tegengaan.

Vervolgens zijn zowel de oude als de nieuwe systematiek van het box 3-stelsel, variant D en de variant “belasten werkelijk spaarrendement” besproken. Deze zijn daaropvolgend getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Uit deze toetsing kan opgemaakt worden dat box 3 ook na de herziening in beginsel niet voldoet aan het draagkrachtbeginsel en variant D en de variant “belasten werkelijk spaarrendement” daarvoor niet de oplossing bieden. In de toetsing is naar voren gekomen dat ongelijk gevallen hetzelfde bedrag aan belasting betalen waardoor er sprake is van verticale gelijkheid. Echter, in termen van belastingdruk is geen sprake van verticale gelijkheid. Wél kan gesteld worden dat de wetgever met deze herziening een stap dichterbij een rechtvaardigere belastingheffing komt. Desondanks is gebleken dat er volgens verschillende auteurs nog steeds knel-en verbeterpunten zijn in het box 3-stelsel.

Hoofdstuk 4: Vermogensaanwasbelasting vs. Vermogenswinstbelasting

4.1: Algemeen

In dit hoofdstuk worden de door de staatssecretaris van Financiën onderzochte variant A, de vermogensaanwasbelasting, en variant B, de vermogenswinstbelasting, uiteengezet. Eerder zijn de huidige forfaitaire vermogensrendementsheffing, variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement” in in hoofdstuk 3 uiteengezet en getoetst aan het draagkrachtbeginsel. In dit hoofdstuk zullen ook de vermogensaanwasbelasting en de vermogenswinstbelasting getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel. Dientengevolge kan vastgesteld worden of er rechtvaardigere heffingssystematieken van het box 3-stelsel zijn.

4.2: Variant A: vermogensaanwasbelasting

Onder een ‘vermogensaanwasbelasting’ wordt belasting geheven over de jaarlijkse vermogensaanwas alsmede de reguliere inkomsten van vermogensbestanddelen. In tegenstelling tot de vermogenswinstbelasting is hier niet van belang of deze vermogensaanwas is gerealiseerd.¹³⁰ Dit houdt in dat de jaarlijkse waardestijging van een vermogensbestanddeel ook als deze niet gerealiseerd is, wordt belast. Denk hierbij aan een aandelenportefeuille die gedurende het belastingjaar in waarde stijgt, maar niet wordt vervreemd. In het ‘keuzedocument box 3’ geeft de staatssecretaris van Financiën invulling aan de door hem voorgestelde vermogensaanwasbelasting.

4.2.1: Bank- en spaartegoeden

De staatssecretaris stelt voor om bank- en spaartegoeden enkel de rente verminderd met de kosten in de heffing te betrekken. De vermogensaanwas blijft met betrekking tot bank- en spaartegoeden dus buiten beschouwing.¹³¹ Hiervoor zijn een aantal redenen voor te noemen. De vermogensaanwas wordt bepaald door het vermogen op 31 december (eindwaarde) van het belastingjaar te vergelijken met het vermogen op 1 januari van het belastingjaar (beginwaarde). Er dient echter nog wel gecorrigeerd te worden voor stortingen en onttrekkingen.¹³² Het salaris dat gestort wordt is immers al onderhevig is geweest aan inkomstenbelasting. Deze correcties voor stortingen en onttrekkingen nemen grote administratieve lasten met zich mee en kunnen

¹³⁰ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U.

¹³¹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.10.

¹³² Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.10.

leiden tot ingewikkelde, onoverzichtelijk en onherkenbare vermogensvergelijking.¹³³ Bovendien zijn banktegoeden in de regel ongevoelig voor vermogensmutaties: immers een euro op de bank blijft een euro waard.¹³⁴

Indien ervoor wordt gekozen om enkel reguliere inkomsten – dat wil zeggen de rentebaten minus kosten – in de heffing te betrekken omtrent bank- en spaartegoeden, dient de wetgever na te gaan hoe deposito's met een vaste rente en spaartegoeden in andere valuta moeten worden belast. Immers, daar zijn vermogensmutaties wel mogelijk.¹³⁵

Om de reguliere inkomsten van bank- en spaartegoeden te belasten dient de belastingdienst gegevens te ontvangen omtrent de rentebaten en de gemaakte kosten. Banken leveren onder de huidige box 3-stelsel dergelijke gegevens aan, echter moeten deze gegevens gestandaardiseerd aangeleverd worden. Onder een vermogensaanwasbelasting moeten deze gegevens in een kort tijdsbestek aangeleverd worden en bovendien neemt het belang van mutaties gedurende het jaar toe.¹³⁶

4.2.2: Aandelen obligaties en derivaten

De vermogensaanwas omtrent beleggingsproducten, te weten aandelen, obligaties en derivaten wordt berekend door de eindwaarde te verminderen met de beginwaarde. Ook hier geldt dat de uitkomst gecorrigeerd moet worden voor stortingen en onttrekkingen. Ook is relevant dat niet gerealiseerde waardeinstijgingen over een belastingjaar in de heffing worden betrokken. Ingeval een beleggingsproduct gedurende het belastingjaar wordt vervreemd, bedraagt de vermogensaanwas het verschil tussen de vervreemdingswaarde en de beginwaarde.¹³⁷ Bij deze categorie vermogensbestanddelen is het ook van belang om het belastingobject vast te stellen. Het vaststellen van het belastingobject kan zowel separaat als tezamen geschieden. In het laatste geval worden voor de inkomstenbelasting alle beleggingsproducten in een beleggingsportefeuille – dus zowel het gelddeel als het portefeuilledeel – op één hoop gegooid en aangemerkt als één vermogensbestanddeel. Het voordeel hiervan is dat niet alle ver- en aankooptransacties, dividenduitkeringen, stortingen en onttrekkingen per beleggingsproduct

¹³³ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.10. Naast allerlei stortingen dient namelijk ook elke pinbetaling te worden gevolgd.

¹³⁴ Behalve deposito's met een vaste rente of spaartegoeden uitgedrukt in andere valuta.

¹³⁵ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.13.

¹³⁶ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.27-28.

¹³⁷ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.15.

dienen te worden geregistreerd. De eind- en beginwaarde van de beleggingsrekening die de beleggingsproducten vertegenwoordigen zijn namelijk voldoende om de vermogensaanwas te bepalen.¹³⁸

Wat betreft de gegevensaanlevering geldt voor deze vermogenssoort hetzelfde als bij bank- en spaartegoeden. Doch, een noemenswaardige problematiek die zich onder deze vermogenssoort voordoet is de waardebepaling van aandelen, obligaties en derivaten die in het buitenland of niet via de beurs verhandeld worden. Van deze groep aandelen, obligaties en derivaten ontvangt de belastingdienst namelijk geen gegevens.

4.2.3 Onroerende zaken en overige vermogenstitels

De onroerende zaken die in box 3 belast worden, worden ‘de overige onroerende zaken’ genoemd. Dit zijn onroerende zaken zoals een tweede woning of verhuurde woningen.¹³⁹ Hieronder valt niet de eigen woning die onder voorwaarden in box 1 wordt belast.¹⁴⁰ De staatssecretaris stelt voor om het rendement op de overige onroerende zaken forfaitair te blijven vaststellen.¹⁴¹ Het is namelijk lastig om het werkelijke rendement te bepalen van onroerende zaken. Zo zijn de huuropbrengsten, andere opbrengsten uit onroerende zaken en de gedane investeringen onbekend bij de overheid. De jaarlijks vast te stellen WOZ-waardes van onroerende zaken zijn daarentegen wel bekend bij de overheid.¹⁴² Deze waarde leent zich echter minder goed om de jaarlijkse vermogensmutatie te berekenen, omdat deze waarde slechts de waarde op een bepaald moment meet. Daarbij zijn andere gegevens die relevant zijn voor de bepaling van de waardemutatie, zoals de gedane investeringen, onbekend. Tevens is de WOZ-waarde niet tijdig beschikbaar waardoor het voorinvullen van de belastingaangifte niet mogelijk is. Dit brengt uiteraard extra administratieve lasten mee voor de belastingplichtige.¹⁴³

Onder vermogenstitels worden onder andere vorderingen, contant geld, licenties en winstbewijzen verstaan.¹⁴⁴ Ook voor vermogenstitels geldt net zoals bij onroerende zaken dat er geen of weinig informatie beschikbaar is voor de overheid waardoor het werkelijk rendement

¹³⁸ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.11-12.

¹³⁹ Art 5.2 lid 2 onderdeel a Wet IB 2001; Kamerstukken II 1998/99, 26727, 3, p. 230.

¹⁴⁰ Art 3.111 Wet IB 2001.

¹⁴¹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.12.m.

¹⁴² Art 22 lid 2 Wet WOZ.

¹⁴³ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.34.

¹⁴⁴ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.35.

lastig te bepalen is. Bovendien is de waarde van deze vermogenstitels in tegenstelling tot financiële producten en onroerend goed vaak subjectief. Hierdoor kunnen er flinke discussies plaatsvinden tussen de belastingdienst en de belastingplichtige omtrent de waarde van de vermogenstitels. Daarom stelt de staatssecretaris voor om ook voor vermogenstitels het forfaitair rendement te handhaven.¹⁴⁵

4.2.4: Verzekeringsproducten

Verzekeringsproducten zijn kapitaal- en lijfrenteverzekeringsproducten waarmee geld opzij kan worden gelegd om bijvoorbeeld extra inkomen te genereren bij het bereiken van de pensioenleeftijd.¹⁴⁶ De kapitaalverzekeringsproducten vallen in beginsel in box 3, terwijl de lijfrenteverzekeringsproducten in beginsel in box 1 vallen.¹⁴⁷ De staatssecretaris is voornemens de verzekeringsproducten forfaitair te belasten.¹⁴⁸ Daarvoor zijn een aantal redenen te noemen.

Om verzekeringsproducten in de heffing te betrekken heeft de fiscus gegevens nodig omtrent de actuele waarde van de verzekeringsproducten. Deze gegevens worden geleverd door verzekeraars die de verzekeringsproducten houden. Echter, voor het belasten van verzekeringsproducten op basis van werkelijk rendement is een onderscheid in inkomsten en kosten per belastingplichtige noodzakelijk. Dit vergt een grote investeringen waardoor het niet aantrekkelijk is om de verzekeringsproducten te belasten op basis van werkelijk rendement.¹⁴⁹

Daarnaast kan er een vreemde situatie optreden indien de wetgever een vermogensaanwasbelasting introduceert voor verzekeringsproducten. Stel dat de waarde van de polis in eerste instantie lager is dan de betaalde premies. Vervolgens stijgt deze waarde naar het niveau van de betaalde premies. Bij een vermogensaanwasbelasting wordt in dergelijke situaties een belastingplichtige in de heffing betrokken, terwijl er geen sprake is van een vermogensaanwas over de totale looptijd van de polis.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.25.

¹⁴⁶ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.32.

¹⁴⁷ Een uitzondering hierop is de kapitaalverzekering die vóór 1 januari 2001 is afgesloten en waarvoor de premie in één keer is betaald. Dergelijke kapitaalverzekeringsproducten vallen in box 1. Voor de lijfrenteverzekeringsproducten geldt andersom dat deze in box 3 terechtkomen wanneer niet aan de voorwaarden van premie-aftrek in box 1 wordt voldaan.

¹⁴⁸ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.33.

¹⁴⁹ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.33

¹⁵⁰ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.33.

4.2.5: Schulden

In hoofdstuk 3 is aan de orde gekomen dat in het huidige box 3-stelsel schulden boven een bepaald drempelbedrag in aftrek worden gebracht van de grondslag sparen en beleggen. Indien een vermogensaanwasbelasting wordt ingevoerd, wordt de rente afgetrokken van de werkelijke rendementen. Daarbij dient de schuld in tegenstelling tot het huidige systeem gekoppeld te worden aan een vermogensbestanddeel.¹⁵¹ Vermits de Belastingdienst en de ketenpartners niet in staat zijn een schuld te koppelen aan een vermogensbestanddeel, dient het totaal betaalde rentebedrag te worden afgetrokken van het totaal werkelijke rendement.¹⁵²

Onder een vermogensaanwasbelasting worden ook waardemutaties belast. Deze kunnen zich ook voordoen bij schulden. Bijvoorbeeld wanneer een schuld wordt kwijtgescholden of bij valutaschommelingen. Waardemutaties van vorderingen worden in een systeem van werkelijk rendement op positieve vermogensbestanddelen belast. Logischerwijs dienen daarom de waardemutaties van schulden in de heffing te worden betrokken. In het huidige systeem van box 3 waren deze namelijk inbegrepen in het forfaitair rendement.¹⁵³

4.2.6: Forfaitaire kostenaftrek

Eerder is naar voren gekomen dat de vermogensaanwasbelasting moet bijdragen aan een belastingheffing op grond van het werkelijke rendement op vermogen. Het werkelijke rendement op vermogen is vanzelfsprekend het saldo van opbrengsten en kosten op vermogen. De vraag is welke kosten in aanmerking moeten worden genomen. Indien de wetgever kiest om alle werkelijke kosten in aanmerking te nemen, dient de belastingplichtige hiervoor zelf een administratie bij te houden. Immers, over de werkelijke gemaakte kosten is nauwelijks contra-informatie beschikbaar.¹⁵⁴ De Belastingdienst is dus met betrekking tot het verkrijgen van gegevens omtrent de werkelijke gemaakte kosten afhankelijk van de belastingplichtige. Dit gaat gepaard met veel administratieve werk voor de belastingplichtige. De belastingplichtige moet namelijk de kosten ter zake van consumptie en kosten ter zake van het realiseren van het rendement onderscheiden. Ingeval consumptieve kosten in aanmerking worden genomen zal de

¹⁵¹ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.21.

¹⁵² Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.22.

¹⁵³ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.22.

¹⁵⁴ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.19. De informatie die beschikbaar is komt voornamelijk van Financiële instellingen en heeft betrekking op bijvoorbeeld het houden van een rekening. Voor overige gemaakte kosten, bijvoorbeeld een abonnement op een beleggingstijdschrift, bestaat geen informatievoorziening.

belastinggrondslag bovendien mogelijk worden uitgehouden. De staatssecretaris is dan ook van mening om de kostenaf trek forfaitair te bepalen.¹⁵⁵

Een forfaitair kostenaf trek brengt echter ook nadelen met zich mee. Bij het toepassen van een forfaitair kostenaf trek wordt ten eerste niet goed aangesloten bij het werkelijk genoten rendement. De werkelijke gemaakte kosten komen immers niet in aanmerking. Verder kan het zorgen voor economische verstoringen. Beleggingskosten vallen namelijk in de regel hoger uit, waardoor beleggen minder aantrekkelijk wordt. Ten slotte verdient de mogelijkheid om kosten dubbel af te trekken de aandacht. Voor bepaalde beleggingen ziet de belegger een lager rendement, omdat er al rekening is gehouden met bepaalde kosten op het niveau van het beleggingsfonds. Zo worden dus zowel werkelijke kosten als forfaitaire kosten in aanmerking genomen.¹⁵⁶

4.2.7: Heffingsvrije voet

Onder de Wet IB 2001 komt de wetgever de belastingplichtige in box 3 tegemoet door de rendementsgrondslag te verminderen met het heffingsvrije vermogen.¹⁵⁷ Het voordeel daarbij is dat het aantal belastingplichtigen in box 3 wordt verminderd. Echter, een dergelijke vrijstelling kan onder een systeem met werkelijk rendement voor complicaties zorgen. Het zorgt er namelijk voor dat een belastingplichtige met een groot vermogen die een laag rendement realiseert in de heffing wordt betrokken. Terwijl een belastingplichtige met een gering vermogen die een hoog rendement realiseert wellicht geen inkomstenbelasting is verschuldigd. Om deze problematiek tegen te gaan stelt de staatssecretaris voor om een heffingsvrije voet voor inkomen uit vermogen te implementeren.¹⁵⁸ De staatssecretaris stelt voor om deze heffingsvrije voet vast te stellen op € 975 per belastingplichtige per jaar. Bij dit bedrag heeft invoering van Variant A namelijk geen budgettaire gevolgen ten opzichte van het huidige systeem.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.19-20.

¹⁵⁶ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.44.

¹⁵⁷ Art 5.5 Wet IB 2001.

¹⁵⁸ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.23.

¹⁵⁹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.15.

4.2.8: Verliesverrekening

In paragraaf 3.3 is de verliesverrekening in de Wet IB 2001 uiteengezet. Hier is naar voren gekomen dat door art. 5.2 Wet IB 2001 een verliesverrekening in box 3 onmogelijk is. Deze bepaling regelt namelijk dat een negatief inkomen in box 3 onmogelijk is waardoor zowel horizontale als verticale verliesverrekening uitgesloten wordt. Mits de regering de keuze op de vermogensaanwasbelasting laat vallen is een negatief inkomen uit vermogen wel mogelijk door bijvoorbeeld negatieve vermogensmutaties. Het ligt dan voor de hand dat een verliesverrekening gefaciliteerd moet worden.¹⁶⁰ Dit sluit immers beter aan bij het draagkrachtbeginsel.¹⁶¹

De hamvraag is echter welke vorm van verliescompensatie opgenomen moet worden onder een vermogensaanwasbelasting? Dient enkel rekening te worden gehouden met horizontale verliesverrekening of ook verticale verliesverrekening? En is het gewenst om een verlies van een vermogensbestanddeel weg te strepen tegen een winst van een ander vermogensbestanddeel? De staatssecretaris is van mening dat in tegenstelling tot horizontale verliesverrekening, verticale verliesverrekening complex is in uitvoering.¹⁶² Of een verticale verliesverrekening mogelijk is, moet dan ook nader worden onderzocht.¹⁶³

Volgens Kavelaars dient de wetgever zowel horizontale als verticale verliesverrekening toe te staan, waarbij strikt gehouden moet worden aan de traditionele volgorde van verliesverrekening.¹⁶⁴ Dat wil zeggen eerst horizontaal en daarna verticaal. Kavelaars is verder van mening dat een verliesverrekening niet alleen betrekking moet hebben op hetzelfde vermogensbestanddeel, maar op alle soorten vermogensbestanddelen. Ook acht Kavelaars een box-overstijgende verliesverrekening wenselijk, omdat er anders meer belast wordt dan daadwerkelijk genoten is. Deze verrekening dient echter niet direct plaats te vinden. Inkomsten in box 1 en 2 worden immers tegen een ander tarief belast dan vermogensmutaties in box 3. Kavelaars adviseert daarom een verliesverrekeningsmogelijkheid conform Art 4.53 Wet IB 2001.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.22.

¹⁶¹ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.5.

¹⁶² Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.22.

¹⁶³ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.40.

¹⁶⁴ Kavelaars, WFR 2016/131. Dit om het door elkaar lopen van horizontale en verticale verliesverrekening te voorkomen.

¹⁶⁵ Kavelaars, WFR 2016/131. Deze bepaling ziet op box 2-verliezen die niet meer in box 2 verrekend kunnen worden doordat er geen aanmerkelijk belang meer aanwezig is. Een niet verrekend verlies in box 2 kan dan op verzoek omgezet worden in een belastingkorting van 25% van het onverrekenende box 2-verlies.

In beginsel acht ik de voorgestelde verliesverrekening van Kavelaars juist. Wél ben ik van mening dat onderzocht moeten worden of een verticale verliesverrekening de robuustheid van de belastingheffing in gevaar brengt.

4.2.9: Voor- en nadelen van de vermogensaanwasbelasting

Indien er gekozen wordt voor een vermogensaanwasbelasting zal het werkelijke rendement uit vermogen belast worden. Dit komt het draagkrachtbeginsel ten goede, omdat er belasting wordt geheven naar het werkelijke inkomen. Ook is gebleken dat onder de voorgestelde vermogensaanwasbelasting van de staatssecretaris forfaits niet uitgesloten zijn. De staatssecretaris stelt namelijk voor om naast de kostenaf trek ook het rendement voor onroerende zaken en vermogenstitels forfaitair vast te stellen. Dit forfait komt de uitvoerbaarheid van de belasting bij de belastingdienst ten goede doordat het hoge uitvoeringskosten als gevolg van controles voorkomt. Bovendien voorkomen forfaits hoge administratieve lasten bij de belastingplichtige doordat zij geen administratie hoeven bij te houden.¹⁶⁶

De invoering van een vermogensaanwasbelasting brengt ook nadelen met zich mee. Een belangrijk nadeel is dat er liquiditeitsproblemen kunnen optreden. Eerder is namelijk naar voren gekomen dat een vermogensaanwasbelasting ook niet-gerealiseerde waarde stijgingen in de heffing betreft. Als gevolg hiervan is de belastingplichtige een som aan belasting verschuldigd over inkomen dat niet is ontvangen. Dit liquiditeitsnadeel is onder een vermogensaanwasbelasting het grootst bij onroerende zaken, omdat daar flinke waarde stijgingen kunnen optreden zonder dat de eigenaar deze waarde stijgingen daadwerkelijk realiseert. De Staatssecretaris biedt echter, ingeval de vermogensaanwasbelasting gepaard gaat met liquiditeitsproblemen, uitstel van betaling. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen particulieren en ondernemers.¹⁶⁷

Een tweede nadeel is dat de vermogensaanwasbelasting een onzekere belastingopbrengst als gevolg heeft. In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat de vermogensrendementsheffing voor een zeer stabiele belastingopbrengst zorgt doordat het rendement forfaitair bepaald wordt.¹⁶⁸ De vermogensaanwasbelasting daarentegen wordt

¹⁶⁶ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.12.

¹⁶⁷ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.50.

¹⁶⁸ *Kamerstukken II* 1999/2000, 26 727, 7, p. 264.

geheven over werkelijke rendementen waardoor de belastingopbrengst met het rendement mee fluctueert.

4.2.10: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel

In deze paragraaf zal de vermogensaanwasbelasting getoetst worden aan de hand van de in hoofdstuk 2 gestelde criteria van het draagkrachtbeginsel, te weten horizontale en verticale gelijkheid.

Op grond van het horizontale gelijkheidsvereiste moeten belastingplichtigen die in dezelfde economische omstandigheden verkeren, fiscaal hetzelfde worden behandeld.¹⁶⁹ Op grond van het verticale gelijkheidsvereiste moeten belastingplichtigen met een hogere draagkracht tenminste hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht.¹⁷⁰ Indien een vermogensaanwasbelasting wordt geïmplementeerd op brede basis – dat wil zeggen voor alle vermogensbestanddelen – is sprake van horizontale gelijkheid, omdat belastingplichtigen met hetzelfde inkomen dezelfde belastingdruk ervaren.¹⁷¹ Dit geldt in beginsel ook voor verticale gelijkheid. Een eventueel progressief tarief zal voor deze toets niets uitmaken, omdat er al sprake is van verticale gelijkheid indien belastingplichtigen met een hogere draagkracht hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht. Hierna volgen voorbeelden waaruit moet blijken of de vermogensaanwasbelasting in strijd is met horizontale gelijkheid en verticale gelijkheid wanneer enkele vermogensbestanddelen forfaitair worden belast.

Stel er zijn twee belastingplichtigen: persoon x en persoon y. X ziet zijn beleggingsportefeuille toenemen met € 50.000. Y realiseert een rendement van € 50.000 uit de verhuur van zijn tweede woning. Op grond van het horizontale gelijkheidsvereiste moeten beide belastingplichtigen dezelfde belastingdruk ervaren.¹⁷² Dit is in dit voorbeeld echter mogelijk niet het geval. Persoon x is belasting verschuldigd over de waardeinstijging van zijn beleggingen, terwijl persoon y belasting moet betalen over een forfaitair rendement. Immers, de staatssecretaris stelde voor om onroerende zaken forfaitair te belasten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de vermogensaanwasbelasting niet voldoet aan horizontale gelijkheid.

¹⁶⁹ Van den Dool 2009, p. 14.

¹⁷⁰ Van den Dool 2009, p. 14.

¹⁷¹ Van den Dool 2009, p.105.

¹⁷² Cnossen, WFR 1980/901.

Dezelfde conclusie kan getrokken worden omtrent verticale gelijkheid. Stel er zijn wederom twee belastingplichtigen: persoon A en B. A heeft € 2.500.000 op zijn spaarrekening waaruit hij € 25.000 aan rentebaten ontvangt. B realiseert in hetzelfde jaar een rendement van €10.000 als gevolg van een vordering op zijn broer. Op grond van het verticale gelijkheidsvereiste moeten belastingplichtigen met een hogere draagkracht tenminste hetzelfde belastingbedrag verschuldigd zijn als personen met een lagere draagkracht.¹⁷³ Dit is niet per se het geval. Bij A wordt namelijk het werkelijke rendement belast, terwijl B op een forfaitaire wijze in de heffing wordt betrokken. Vorderingen vallen namelijk onder vermogenstitels en de staatssecretaris stelde voor deze forfaitair te belasten.¹⁷⁴ Dit betekent niet per se dat A evenveel of meer belasting is verschuldigd dan B, zoals vereist is om aan verticale gelijkheid te voldoen. Dit is namelijk niet het geval indien het werkelijke rendement over de vordering lager is dan het forfaitair rendement dat in aanmerking wordt genomen bij B. Daarbij moet het werkelijke rendement zodanig lager zijn dat een forfaitair rendement hoger dan € 25.000 in aanmerking wordt genomen. Al met al kan gesteld worden dat de vermogensaanwasbelasting in strijd is met het draagkrachtbeginsel.

Om aan te sluiten bij het draagkrachtbeginsel is het wenselijk om verliescompensatie te faciliteren.¹⁷⁵ Echter in paragraaf 4.2.8. bleek dat verticale verliesverrekening complex in uitvoering is. Vanuit eenvoudperspectief is een beperking in verliesverrekening in beginsel te rechtvaardigen. Echter, ik sluit mij aan bij de opvatting van Dusarduijn dat een eenvoudig belastingstelsel nooit het belangrijkste streven mag zijn.¹⁷⁶

Wat betreft de kostenaf trek, is het vanzelfsprekend dat het toestaan van aftrekbare werkelijke kosten beter aansluit bij de draagkracht van een belastingplichtige dan wanneer deze forfaitair bepaald wordt. In paragraaf 4.2.6. bleek echter dat de fiscus dan afhankelijk is van de administratie van de belastingplichtige, omdat de meeste kosten niet door derden geadministreerd kunnen worden. Indien de wetgever kiest voor een forfaitaire kostenaf trek wordt geen rekening gehouden met de werkelijke kosten van de belastingplichtige en ook niet

¹⁷³ Van den Dool 2009, p. 14.

¹⁷⁴ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.25.

¹⁷⁵ Kavelaars, WFR 2016/131.

¹⁷⁶ Dusarduijn 2010, par. 5.3.1.

met zijn draagkracht. Een forfaitair kostenaf trek is dan ook in strijd met het draagkrachtbeginsel.

4.3: Vermogenswinstbelasting

Onder een vermogenswinstbelasting wordt er belasting geheven over reguliere inkomsten en in tegenstelling tot de vermogensaanwasbelasting, over gerealiseerde vermogensmutaties.¹⁷⁷ Ook bij deze belasting wordt het werkelijke rendement in heffing betrokken. De vermogenswinstbelasting lijkt daarom sterk op de vermogensaanwasbelasting. Het grote verschil zit hem in het moment van heffing.¹⁷⁸ Mits de keuze valt op de vermogenswinstbelasting zullen de inkomsten uit spaar- en banktegoeden, verzekeringsproducten en overige vermogenstitels op dezelfde manier in de heffing worden betrokken als bij de vermogensaanwasbelasting. In deze paragraaf zullen daarom enkel de noemenswaardige verschillen aanbod komen.

4.3.1: Aandelen, obligaties en derivaten

Onder deze categorie vermogensbestanddelen worden onder de vermogenswinstbelasting de vermogensinkomsten en vermogenswinsten belast. Vermogenswinsten worden berekend door de verkrijgingsprijs in mindering te brengen op de verkoopprijs.¹⁷⁹ Ogenschijnlijk lijkt dit een eenvoudige berekening. Anders wordt het wanneer een beleggingsportefeuille bestaat uit verschillende aandelen met verschillende aan- en verkoopprijzen. De Staatssecretaris stelt voor om ingeval een belastingplichtige van één type vermogensbestanddeel meerdere eenheden met verschillende verkrijgingsprijzen bezit, de gemiddelde verkrijgingsprijsmethode te hanteren voor het vaststellen van de verkrijgingsprijs. De vaststelling van de verkrijgingsprijs geschiedt dan door de totale verkrijgingsprijs te delen door het aantal aandelen.¹⁸⁰

Wat betreft de gegevensaanlevering door ketenpartners moeten ketenpartners ingeval een vermogenswinstbelasting wordt ingevoerd ook de verkoopprijs, historische kostprijs en de eventuele in rekening gebrachte kosten registreren. Daarbij moet de historische kostprijs wellicht voor een zeer lange tijd worden gedocumenteerd.¹⁸¹

¹⁷⁷ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.22.

¹⁷⁸ Kavelaars, *WFR* 2016/131.

¹⁷⁹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.41.

¹⁸⁰ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.23.

¹⁸¹ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.29.

4.3.2: Onroerende zaken

Onroerende zaken worden onder een vermogenswinstbelasting niet anders belast dan onder een vermogensaanwasbelasting. Ook met betrekking tot de gegevensaanlevering van ketenpartners komen onder een vermogenswinstbelasting net zoals onder een vermogensaanwasbelasting dezelfde complicaties naar voren. Het verschil zit hem in de administratieve last voor de burger, die zich onder een vermogenswinstbelasting sterker voordoet. Onder een vermogenswinstbelasting moet de belastingplichtige namelijk gedurende de gehele bezitsperiode de kosten en investeringen bijhouden om de vervreemdingswinst te kunnen bepalen.¹⁸² Daarbij komt nog kijken dat belastingplichtigen de direct aftrekbare onderhoudskosten moeten onderscheiden van investeringen. Investerings verhogen immers de verkrijgingsprijs.

4.3.3: Schulden

Schulden worden onder een vermogenswinstbelasting op dezelfde manier behandeld als onder een vermogensaanwasbelasting. Wel moet rekening worden gehouden met een extra nadeel dat zich kan voordoen. Zoals eerder vastgesteld wordt onder een vermogenswinstbelasting belasting geheven over het rendement op moment van realisatie. De rentekosten zijn daarentegen wel direct aftrekbaar waardoor een prikkel ontstaat om met geleend geld te investeren.¹⁸³

4.3.4: Forfaitair kostenaftrek

Hoewel de werking van de forfaitaire kostenaftrek onder een vermogenswinstbelasting in eerste instantie hetzelfde is als onder een vermogensaanwasbelasting, verschilt het maken van de keuze om werkelijke kosten dan wel forfaitaire kosten in aanmerking te nemen tussen beiden varianten.

Ingeval de werkelijke kosten in aanmerking worden genomen ontstaat er een verschil in het moment dat de kosten in aanmerking worden genomen.¹⁸⁴ Kosten met betrekking tot verwerving, inning en behoud van de reguliere voordelen uit vermogen komen in aanmerking wanneer deze worden betaald, terwijl de aan- en verkoopkosten in aanmerking komen wanneer

¹⁸² Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.34.

¹⁸³ Dit is voordelig voor de belastingplichtige, omdat de belastinggrondslag wordt uitgehold.

¹⁸⁴ Ervan uitgaande dat aangesloten wordt bij de kostenaftrekbevestigingen in box 2.

er een vervreemdingswinst ontstaat. Bij invoering van een vermogenswinstbelasting zullen belastingplichtigen dus de kosten zo vroeg mogelijk willen aftrekken. Hierdoor kunnen geschillen ontstaan omtrent de kwalificatie van de kosten: zien deze op reguliere voordelen of vervreemdingswinsten?¹⁸⁵

4.3.5: Verliesverrekening

De staatssecretaris stelt net zoals onder een vermogensaanwasbelasting een verliesverrekening voor onder een vermogenswinstbelasting.¹⁸⁶ Echter onder een vermogenswinstbelasting kent de verliesverrekening meer mogelijkheden voor ‘tax-planning’ als gevolg van de mogelijkheid de realisatie van winsten uit te stellen tot het meest gunstigste moment.¹⁸⁷ De belastingplichtige is namelijk vrij om zijn aandelen te vervreemden op elk gewenst moment. Daardoor zal de belastingplichtige geneigd zijn om (een deel van) zijn aandelen te vervreemden wanneer het mogelijk is om een verlies te verrekenen.

4.3.6. Voor- en nadelen van de vermogenswinstbelasting

Bij de vermogensaanwasbelasting is eerder gebleken dat de belastingplichtige niet over voldoende liquiditeiten zou kunnen beschikken om de verschuldigde belasting te voldoen. Bij de vermogenswinstbelasting komt dit probleem niet voor. Immers, er is pas belasting verschuldigd wanneer de belastingplichtige besluit zijn vermogensbestanddelen te vervreemden. Derhalve zal de belastingplichtige altijd zijn belastingplicht kunnen nakomen.¹⁸⁸

Echter, onder een vermogenswinstbelasting kunnen complicaties optreden. Naast de eerdergenoemde specifieke complicaties in de vorige paragrafen, treedt bij de vermogenswinstbelasting het “lock-in” effect op. Dit lock-in effect houdt in dat belastingplichtigen hun vermogenswinsten uitstellen omdat zij pas op het moment van realisatie belasting verschuldigd zijn.¹⁸⁹ Door dit uitstelgedrag van de belastingplichtige wordt er een rentevoordeel genoten.¹⁹⁰ De belastingplichtige zal om dit voordeel optimaal te benutten de

¹⁸⁵ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.43.

¹⁸⁶ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.45.

¹⁸⁷ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.46.

¹⁸⁸ Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U, p.25.

¹⁸⁹ Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.52.

¹⁹⁰ Van den Dool 2009, p.110.

realisatie van het rendement zo lang mogelijk uitstellen.¹⁹¹ Dit is uiteraard niet gunstig voor de schatkist.

Daarenboven geschiedt de gegevensaanlevering van ketenpartners en belastingplichtigen problematischer dan onder een vermogensaanwasbelasting. Bij een vermogensaanwasbelasting zijn enkel de begin- en eindwaardes en de daarbij horende onttrekkingen en stortingen aan beleggingsportefeuilles relevant, terwijl bij een vermogenswinstbelasting een langdurige registratie van de gegevens van alle vermogensbestanddelen vereist is.¹⁹²

4.4: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel

De vermogenswinstbelasting zal net als de vermogensaanwasbelasting getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel. Aan de hand van de volgende voorbeelden wordt getoetst of de vermogenswinstbelasting in lijn is met het draagkrachtbeginsel.

Stel er zijn twee belastingplichtigen, personen X en Y, die beiden de waarde van hun aandelenpakket zien stijgen met € 35.000. Op grond van het horizontale gelijkheidsvereiste moeten X en Y fiscaal gelijk behandeld worden. Dit is echter niet altijd het geval. Stel namelijk dat persoon x in tegenstelling tot persoon y zijn aandelenpakket vervreemdt. Persoon X dient belasting over de vervreemdingswinst te betalen, terwijl persoon Y geen belasting is verschuldigd. Immers, persoon Y heeft zijn rendement niet gerealiseerd waardoor hij geen vermogenswinstbelasting is verschuldigd. De vermogenswinstbelasting is in principe daarmee in strijd met het horizontale gelijkheidsvereiste.

De vraag is echter of het verschil in te betalen belasting te rechtvaardigen is doordat Y zijn koopkracht niet ziet stijgen. Van den Dool is van mening dat een dergelijke situatie niet te rechtvaardigen is, vooral met betrekking tot courante vermogensbestanddelen die makkelijk te vervreemden zijn.¹⁹³ Ik ben echter van mening dat er rekening moet worden gehouden met incourante vermogensbestanddelen, die niet gemakkelijk te vervreemden zijn, zoals onroerende zaken. Voor deze groep zou bijvoorbeeld uitstel van betaling gefaciliteerd moeten worden.

¹⁹¹ Van den Dool 2009, p.115.

¹⁹² Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186, p.41.

¹⁹³ Van den Dool, p.125.

Met betrekking tot verticale gelijkheid kan gesteld worden dat hiervan bij een vermogenswinstbelasting niet altijd sprake is. Neem als voorbeeld twee belastingplichtigen: personen A en B. A behaalt een rendement ter waarde van € 50.000 op zijn obligaties door deze te verkopen, terwijl B in hetzelfde jaar zijn aandelenpakket met € 150.000 ziet stijgen. B besluit vervolgens een derde van zijn aandelen te vervreemden. Beide belastingplichtigen realiseren een vervreemdingswinst van € 50.000 en zijn dus hetzelfde bedrag aan belasting verschuldigd. Dit terwijl B een waardemutatie heeft van maar liefst € 150.000 tegenover € 50.000 waardemutatie van A. Uit deze casus komt naar voren dat zij eenzelfde bedrag aan inkomstenbelasting verschuldigd zijn, waardoor aan het verticale gelijkheidsvereiste in beginsel is voldaan. Dit is echter niet het geval wanneer B besluit een kleiner deel van zijn aandelenpakket te vervreemden. In dat geval zal B zelfs minder inkomstenbelasting verschuldigd zijn terwijl zijn vermogensvermeerdering groter is dan die van A.

In paragraaf 4.2.10 is naar voren gekomen dat een vermogensaanwasbelasting op brede basis voldoet aan het draagkrachtbeginsel. Dit geldt niet voor een vermogenswinstbelasting op brede basis. De problematiek met betrekking tot het al dan niet realiseren van een vervreemdingswinst blijft van toepassing. Wel sluit een zo breed mogelijke vermogenswinstbelasting beter aan bij het draagkrachtbeginsel om zo de met forfaits gepaarde ongelijkheid te voorkomen.

Wat betreft de verliesverrekening en de kostenaf trek geldt hetgeen is geconcludeerd over de vermogensaanwasbelasting ook voor de vermogenswinstbelasting. In beginsel verdient een onbeperkte verliesverrekening en een volledige werkelijk kostenaf trek de voorkeur. Dit sluit immers beter aan bij het draagkrachtbeginsel.¹⁹⁴ Indien een onbeperkte verliesverrekening en een reële kostenaf trek de uitvoerbaarheid en robuustheid van de belastingenheffing niet in de weg staat, dan ben ik ook van mening dat deze de voorkeur verdienen.

4.5: Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de systematiek van variant A, de vermogensaanwasbelasting, en variant B, de vermogenswinstbelasting behandeld. Hieruit is voortgekomen dat invoering van de vermogensaanwasbelasting eventueel gepaard gaat met liquiditeitsproblemen, terwijl bij de vermogenswinstbelasting het lock-in effect kan optreden. Beide varianten zijn vervolgens getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Op basis van deze toetsing kan gesteld worden dat zowel

¹⁹⁴ Kavelaars, *WFR* 2016/131.

vermogensaanwasbelasting als vermogenswinstbelasting, mits op brede basis, het draagkrachtbeginsel ten goede komt. Indien een beperkte vermogensaanwasbelasting wordt ingevoerd zal deze niet voldoen aan horizontale en verticale gelijkheid. Wat betreft de vermogenswinstbelasting op beperkte basis kan gesteld worden dat hier niet altijd sprake is van horizontale of verticale gelijkheid.

De voorgestelde maatregelen van de staatssecretaris dragen bij aan het draagkrachtbeginsel. Zo faciliteert de staatssecretaris een verliesverrekening en wordt, met uitzondering van onroerende zaken en vermogenstitels, het werkelijk rendement belast. Hoewel varianten A en B in strijd zijn met het draagkrachtbeginsel sluiten deze dus beter aan bij het draagkrachtbeginsel dan het huidige box 3-stelsel.

Hoofdstuk 5: Voorstellen van Bavinck en Heithuis

5.1: Inleiding

In deze paragraaf worden kort alternatieve heffingssystematieken beschreven die niet door de staatssecretaris van Financiën zijn voorgesteld. Onlangs beschreven Bavinck en Heithuis alternatieve heffingssystematieken, die beter aan zouden sluiten bij het werkelijke rendement.¹⁹⁵ Ook deze varianten zullen getoetst worden aan het draagkrachtbeginsel.

5.2: Voorstel Bavinck

Bavinck pleit voor een systeem waarbij zowel de vermogensaanwasbelasting, de vermogenswinstbelasting als het forfaitair rendement van toepassing zijn. Volgens Bavinck moeten bank- en spaartegoeden, courante effecten, vorderingen en toerekenbare schulden belast worden naar de werkelijke opbrengst, waarbij voor vermogensresultaten van courante effecten een vermogensaanwasbelasting gewenst is. Een heffing op moment van realisatie – wat bij een vermogenswinstbelasting het geval is – leidt namelijk tot uitstel van belastingheffing. Aangezien courante aandelen eenvoudig te gelde te maken zijn, zou het heffen van latent inkomen geen probleem moeten zijn om de belasting te kunnen betalen. Verder is Bavinck van mening dat niet-courante effecten met toerekenbare schulden middels de vermogenswinstbelasting moeten worden belast. Deze effecten zijn immers niet makkelijk liquide te maken. Daarbij zou kunnen worden overwogen middels een forfait tussentijds alsnog te kunnen heffen.¹⁹⁶

Wat betreft de aftrekbaarheid van de kosten, pleit Bavinck in beginsel voor volledige aftrekbaarheid zolang deze toerekenbaar zijn. Dit zou echter wel kunnen worden beperkt tot enkel de bankkosten en rente die voortvloeit uit aan inkomsten toerekenbare schulden.¹⁹⁷

De tweede woning met bijbehorende schulden moet volgens Bavinck verhuizen naar Box 1 en eventueel belast worden met een hoger percentage eigenwoningforfait dan bij de eigen woning het geval is. Voor overige onroerende zaken en bijbehorende schulden en vermogenstitels volgt Bavinck het ‘keuzedocument box 3’ door deze jaarlijks op forfaitaire wijze in de heffing te betrekken. Wél vindt Bavinck dat bij vervreemding van overige onroerende zaken of

¹⁹⁵ Bavinck, *WFR* 2019/22; Heithuis, *WFR* 2019/63.

¹⁹⁶ Bavinck, *WFR* 2019/22.

¹⁹⁷ Bavinck, *WFR* 2019/22.

vermogenstitels de belastingheffing moet worden gecorrigeerd naar het werkelijke rendement. Ten slotte overweegt Bavinck om inkomen uit vermogen tegen het progressieve tarief in box 1 te belasten met een matiging van dit tarief voor (latente) vermogenswinsten.¹⁹⁸

Het voorstel van Bavinck brengt met zich mee dat het inkomen jaarlijks extreem zou kunnen fluctueren en zelfs tot een verlies zou kunnen leiden. Bavinck is daarom van mening dat een onbeperkte verliesverrekening noodzakelijk is om een dergelijk heffingssysteem te laten slagen.¹⁹⁹

5.3: Voorstel Heithuis

Ook Heithuis is kritisch over het huidige box 3-stelsel en stelt naast Bavinck een alternatief voor. Heithuis is van mening dat de onroerende zaken voortaan in box 1 moeten worden belast. Dit zou onder de categorie resultaat uit overige werkzaamheden kunnen of onder een nieuwe categorie “belastbare inkomen uit onroerende zaken”. Dit brengt met zich mee dat ook vermogenswinsten van onroerende zaken in box 1 worden belast. Tegelijkertijd moeten onderhoudskosten en rentekosten na de overheveling wel in aanmerking worden genomen. Dit brengt discussies met betrekking tot de aftrekbaarheid van de kosten met zich mee. Immers, kosten met betrekking tot onderhoud zijn aftrekbaar terwijl kosten die leiden tot een verbetering van de onroerende zaak niet aftrekbaar zijn.

Heithuis vindt dit echter geen discussie waard om te voeren, omdat een dergelijk probleem al bestaat.²⁰⁰ Door de onroerende zaken voortaan in box 1 te belasten tracht Heithuis de heffing over de opbrengsten uit onroerende zaken materieel gelijk te maken. Box 1 kent namelijk al de tbs-regeling waarin aan de onderneming of aanmerkelijkbelang-BV ter beschikking gestelde onroerende zaken worden belast. Tevens wordt in box 1 de eigen woning en de onroerende zaak, die voor het drijven van een onderneming wordt gebruikt, belast.²⁰¹

Omdat box 3 daardoor vrij wordt van onroerende zaken beveelt Heithuis aan om in box 3 een vermogensaanwasbelasting in te voeren. Het liquiditeitsprobleem zal volgens Heithuis nauwelijks optreden, omdat na de overheveling van de onroerende zaken naar box 1, box 3

¹⁹⁸ Bavinck, *WFR* 2019/22.

¹⁹⁹ Bavinck, *WFR* 2019/22.

²⁰⁰ Bijvoorbeeld bij de IB-ondernemers of terbeschikingsstellers.

²⁰¹ Heithuis, *WFR* 2019/63.

enkel vermogensbestanddelen bevat die eenvoudig en zonder veel risico's verhandelbaar zijn. Heithuis ziet alleen in de in hoofdstuk 4 behandelde verzekeringsproducten een probleem. Echter, volgens hem komen deze nog nauwelijks voor in box 3.²⁰²

Zoals in paragraaf 4.3 besproken brengt een vermogenswinstbelasting een mogelijk langdurig uitstel van belasting met zich mee door vervreemding van vermogensbestanddelen uit te stellen. Voor Heithuis is dit genoeg reden om een vermogensaanwasbelasting boven een vermogenswinstbelasting te kiezen.²⁰³

Ten slotte stelt Heithuis het gematigde tarief in box 3 ter discussie. Rekening houdend met het draagkrachtbeginsel dient volgens Heithuis in box 3 het belastbaar inkomen in principe tegen het box 1 tarief te worden belast. Ingeval gekozen wordt om ook de box 3-inkomsten²⁰⁴ te belasten tegen het algemene box 1 tarief, dan kan box 3 vervallen.

Heithuis is zich echter er van bewust dat kapitaalinkomen gemakkelijk is over te brengen naar het buitenland waardoor de Staat, door het verzwijgen van dit inkomen door belastingplichtigen, inkomsten mist. Daarom stelt Heithuis voor om alsnog vast te houden aan het gematigd tarief.²⁰⁵

Hierop brengt hij een uitzondering voor onroerende zaken. Heithuis stelde namelijk voor om opbrengsten uit onroerende zaken over te hevelen naar box 1 waar belastingplichtigen belast worden tegen het progressief tarief. Daardoor zou het niet logisch zijn onroerende zaken tegen het gematigd tarief te belasten. Deze opbrengsten zouden dan moeten worden onderbracht in een afzonderlijke box 4 in plaats van onder "resultaat uit overige werkzaamheden". Dit maakt het belastingstelsel ingewikkelder en Heithuis is hier dan ook geen voorstander van. Bovendien wordt de beoogde materiele heffing van opbrengsten uit onroerende zaken daarmee tenietgedaan.

²⁰² Heithuis, *WFR* 2019/63.

²⁰³ Heithuis, *WFR* 2019/63.

²⁰⁴ Hier worden de resterende box 3-inkomsten bedoeld na overheveling van de onroerende zaak naar box 1.

²⁰⁵ Heithuis, *WFR* 2019/63.

5.4: Toetsing aan het draagkrachtbeginsel

In deze paragraaf worden de voorstellen van Bavinck en Heithuis getoetst aan het draagkrachtbeginsel.

Uit de toetsingen in voorgaande hoofdstukken volgt dat het aanhouden van een forfait in strijd is met het draagkrachtbeginsel. Ook is naar voren gekomen dat invoering van een vermogensaanwasbelasting op beperkte basis – door bijvoorbeeld enkele vermogensbestanddelen op forfaitaire wijze te belasten – in strijd is met het draagkrachtbeginsel. Dit terwijl een vermogensaanwasbelasting op brede basis, waar forfaits zijn uitgesloten, in lijn is met het draagkrachtbeginsel.

5.4.1: Voorstel Bavinck

Het voorstel van Bavinck sluit forfaits niet uit. Zo worden bijvoorbeeld overige onroerende zaken en vermogenstitels in het voorstel in beginsel nog altijd forfaitair belast. Pas bij vervreemding van deze onroerende zaken dient volgens Bavinck geheven te worden op basis van werkelijke rendement. De belastingheffing omtrent deze groep vermogensbestanddelen is dus in beginsel in strijd met het draagkrachtbeginsel. Wél wordt met de verhuizing van de tweede woning naar box 1 een deel van deze strijdigheid weggenomen.

Verder is Bavinck van mening dat incurante effecten middels een vermogenswinstbelasting moeten worden belast. In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat indien een vermogenswinstbelasting wordt ingevoerd niet altijd sprake is van zowel horizontale als verticale gelijkheid. Courante effecten worden daarentegen in het voorstel middels een vermogensaanwasbelasting belast, wat wél in lijn is met het draagkrachtbeginsel.

Bavinck pleit bovendien ook voor een onbeperkte verliescompensatie. In het vorige hoofdstuk is al naar voren gekomen dat dit het draagkrachtbeginsel ten goede komt. Al met al kan gesteld worden dat het voorstel van Bavinck niet volledig voldoet aan het draagkrachtbeginsel. Het sluit echter wel beter aan bij het draagkrachtbeginsel, doordat er voor meer vermogensbestanddelen gekeken wordt naar het werkelijk rendement.

5.4.2: Voorstel Heithuis

In het voorstel van Heithuis worden forfaits uitgesloten. Opbrengsten uit onroerende zaken moeten voortaan belast worden in box 1 en het liefst onder de bron resultaat uit overige werkzaamheden. Hierin worden belastingplichtigen met dezelfde economische omstandigheid door het progressief tarief fiscaal gelijk behandeld. Het progressief tarief zorgt er ook voor dat belastingplichtigen met verschillende economisch omstandigheden fiscaal ongelijk worden behandeld.

De overheveling van onroerende zaken naar box 1 geeft ruimte om in box 3 een vermogensaanwasbelasting op brede basis in te voeren. Eerder is naar voren gekomen dat een dergelijke heffing voldoet aan het draagkrachtbeginsel. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het voorstel van Heithuis voldoet aan het draagkrachtbeginsel.

5.5: Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de voorgestelde varianten van de vermogensrendementsheffing van Bavinck en Heithuis aan de orde gekomen. Deze voorstellen zijn tevens getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Hieruit is voortgekomen dat het voorstel van Bavinck niet volledig voldoet aan het draagkrachtbeginsel, terwijl het voorstel van Heithuis wel voldoet aan het draagkrachtbeginsel.

Hoofdstuk 6: Conclusie

6.1: Inleiding

In dit hoofdstuk zal de onderzoeksvraag in deze scriptie beantwoord worden. Dit zal geschieden door in paragraaf 2 de deelconclusies in deze scriptie samen te vatten. De deelconclusies geven namelijk antwoord op de deelvragen waarmee de onderzoeksvraag beantwoord dient te worden. Ten slotte zullen in paragraaf 3 de beperkingen van dit onderzoek en de aanbevelingen voor vervolgonderzoek duidelijk worden.

6.2: Samenvatting en conclusie

De deelvragen van deze scriptie zijn als volgt opgesteld:

1. Wat is het draagkrachtbeginsel?
2. Hoe werd inkomen uit vermogen voor 1 januari 2017 belast, hoe wordt inkomen uit vermogen na 1 januari 2017 belast, wat houdt variant D in, wat houdt variant “belasten werkelijk spaarrendement” in, en hoe verhouden deze vier varianten zich tot het draagkrachtbeginsel?
3. Wat is een vermogensaanwasbelasting en hoe verhoudt deze zich tot het draagkrachtbeginsel?
4. Wat is een vermogenswinstbelasting en hoe verhoudt deze zich tot het draagkrachtbeginsel?
5. Wat houden de varianten van Bavinck en Heithuis in en hoe verhouden deze zich tot het draagkrachtbeginsel?

In hoofdstuk twee is het toetsingscriterium van deze scriptie behandeld. Het draagkrachtbeginsel is het belangrijkste grondbeginsel van belastingheffing dat aan de basis ligt van de Wet IB 2001. In deze scriptie is draagkracht gemeten aan de hand van het inkomen aangezien in de inkomstenbelasting, en dus ook in box 3, het inkomen in de heffing wordt betrokken. Teneinde te beoordelen of een belastingheffing over inkomen uit vermogen in overeenstemming is met het draagkrachtbeginsel, is in deze scriptie onderzocht of er sprake is van zowel horizontale gelijkheid als verticale gelijkheid.

In hoofdstuk drie is de systematiek van de forfaitaire vermogensrendementsheffing voor en na 1 januari 2017 besproken. Tevens zijn de door de Staatssecretaris voorgestelde variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement” behandeld. Deze zijn daaropvolgend getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Uit deze toetsing kan opgemaakt worden dat box 3 ook na de

herziening in beginsel niet voldoet aan het draagkrachtbeginsel en variant D en de variant “belasten werkelijk spaarrendement” daarvoor niet de oplossing bieden. Wél kan gesteld worden dat de wetgever met deze herziening een stap dichterbij een rechtvaardigere belastingheffing komt. Immers, het forfaitair rendement is vanaf 1 januari 2017 op een realistischer wijze berekend. Bovendien heeft de wetgever ook concessies gedaan aan de rechtvaardigheid door het heffingsvrije vermogen te verhogen.

In hoofdstuk vier zijn de vermogensaanwasbelasting en vermogenswinstbelasting behandeld en getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Daaruit is voortgekomen dat zowel een vermogensaanwasbelasting als een vermogenswinstbelasting op een zo breed mogelijke basis de voorkeur geniet. Indien een beperkte vermogensaanwasbelasting of vermogenswinstbelasting worden ingevoerd zullen deze niet voldoen aan horizontale- en verticale gelijkheid. Een vermogenswinstbelasting op brede basis voldoet bovendien ook niet altijd aan het draagkrachtbeginsel. Belastingplichtigen kunnen de belastingheffing namelijk uitstellen door het behaalde rendement niet te realiseren. Als gevolg hiervan kunnen belastingplichtigen met hetzelfde rendement fiscaal ongelijk behandeld worden en belastingplichtigen met een different rendement fiscaal gelijk behandeld worden. Bij een vermogensaanwasbelasting op brede basis is daarvan geen sprake en geniet dan ook naar mijn mening de voorkeur boven een vermogenswinstbelasting.

Wél dient in ogenschouw te worden genomen dat deze varianten beter aansluiten bij het draagkrachtbeginsel dan het huidige box 3-stelsel. Immers, met uitzondering van onroerende zaken en vermogenstitels wordt het werkelijk rendement belast.

Ten slotte zijn in hoofdstuk vijf de voorstellen van Bavinck en Heithuis behandeld en getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Hieruit is voortgekomen dat het voorstel van Bavinck niet volledig voldoet aan het draagkrachtbeginsel, terwijl het voorstel van Heithuis wel voldoet aan het draagkrachtbeginsel.

De onderzoeksvraag luidt als volgt: *Leidt de herziening van box 3 per 1 januari 2017 tot een rechtvaardigere belastingheffing ten opzichte van het box 3 stelsel voor 1 januari 2017 en zijn er alternatieven die rechtvaardiger zijn?*

Al met al is gebleken dat de forfaitaire vermogensrendementsheffing geen rechtvaardige belastingheffing is. De herziening van de forfaitaire vermogensrendementsheffing brengt deze

belasting dichterbij de werkelijkheid waardoor deze als ‘rechtvaardiger’ kan worden bestempeld. Alle besproken varianten doen het beter dan het huidige box 3-stelsel. Het voorstel van Heithuis verdient naar mijn mening de voorkeur gevolgd door het voorstel van Bavinck, een vermogensaanwasbelasting, een vermogenswinstbelasting, variant “belasten werkelijk spaarrendement” en tot slot variant D. In het voorstel van Heithuis worden forfaits uitgesloten en wordt het werkelijk rendement in de heffing betrokken. Variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement” verschillen daarentegen niet veel van het huidige box 3-stelsel.

Echter, afgezien van het huidige box 3-stelsel, variant D en variant “belasten werkelijk spaarrendement”, vergen alle alternatieven meer gegevensaanlevering door ketenpartners en belastingplichtigen. Het stelsel wordt daardoor minder eenvoudig, gevoeliger voor fraude en brengt bovendien hogere uitvoeringskosten met zich mee als gevolg van meer controles, discussies met belastingplichtigen en een grotere gegevensaanlevering.

6.3: Beperkingen en aanbevelingen

In deze scriptie zijn de alternatieven van het huidige box 3-stelsel slechts getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Om een betere conclusie te kunnen trekken omtrent de rechtvaardigheid zou het box 3-stelsel en de alternatieven ook getoetst kunnen worden aan de andere grondbeginselen van belastingheffing. Tevens beveel ik voor verdere vervolgvraag aan om te kijken naar hoe (inkomsten uit) vermogen in het buitenland worden belast. Wellicht dat in het buitenland een belastingheffing naar voren komt die geïmplementeerd kan worden in het Nederlandse belastingstelsel.

Literatuurlijst

Boeken en Artikelen

Adriani 1935

P.J.A. Adriani, *De Wet op de vermogensbelasting*, 4e druk, Zwolle: Tjeenk.

Arends, e.a. 2018

A.J.M. Arends, *Cursus belastingrecht inkomstenbelasting*, Deventer: Kluwer 2018.

De Langen 1954

W.J. de Langen, *De grondbeginselen van het Nederlandse Belastingrecht, Deel 1*, Alphen a/d Rijn: Samson 1954.

Dusarduijn 2010

S.M.H. Dusarduijn, *Vermogensrendementsheffing*. Deventer: Kluwer 2010.

Dusarduijn 2012

S.M.H. Dusarduijn, *Inleiding belastingheffing ondernemingen en particulieren*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2012.

Heithuis & Kavelaars & Shuver 2011

Heithuis, E.J.W., Kavelaars, P., Schuver, B.F., *Inkomstenbelasting*, Kluwer, Deventer, 2011.

P.J.A. Adriani en J. Van Hoorn 1954

P.J.A. Adriani en J. Van Hoorn, *Het Belastingrecht zijn grondslagen en ontwikkeling Deel 1*, Amsterdam – Veen, 1954.

Rijkers & Van Vijfeijken 2010

A.C. Rijkers en I.J.F.A. Van Vijfeijken, *Fiscaliteit en vermogensvorming in een inkomstenbelasting*, Studiecommissie belastingstelsel, 2010.

Rijkers 2013

A.C. Rijkers, *Een inkomstenbegrip voor de 21e eeuw*, Tilburg University, PrismaPrint 2013.

Smith 2005

A. Smith, *An Inquiry into the nature and causes of The Wealth of Nations*, Hazleton: An Electronic classics series publication 2005.

Stevens 1998

L.G.M. Stevens, *Belastingarbitrage en de maakbare samenleving*, Economisch Statistische Berichten, 83^e jaargang, nr. 4141, 27 februari 1998.

Stevens 2018

L.G.M. Stevens, *Elementair Belastingrecht voor economen en bedrijfsjuristen*, Deventer: Kluwer 2018.

Van den Dool 2009

R.P. van den Dool, *Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen*, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009.

Tijdschriftartikelen

Bavinck, WFR 2017/33

C.B. Bavinck, 'De forfaitaire vermogensrendementsheffing (box 3) met ingang van 1 januari 2017 impliceert een progressieve vermogensbelasting', *WFR* 2017/33.

Bavinck, WFR 2019/22

C.B. Bavinck, 'De vermogensrendementsheffing of een alternatief', *WFR* 2019/22.

Cnossen, WFR 1980/901

S. Cnossen, 'Hervorming van de inkomstenbelasting', *WFR* 1980/901.

Dam 2011, FF 2011/215-04

K. van Dam, 'Box 3: alles draait om de eenvoud', *FF* 2011/215-04.

Heithuis, WFR 2019/63

E.J.W. Heithuis, 'Een alternatieve box 3-heffing', *WFR* 2019/63.

Kavelaars, WFR 2016/131

P. Kavelaars, 'Van box 3 naar een vermogensmutatieheffing', *WFR* 2016/131.

Klei, FF 2009/191-01

M. Klei, 'Lectori Salutem - Van de inkomensbelasting naar een algehele verbruiksbelasting?', *FF* 2009/191-01.

Trines, WFR 1990/1801

G.W.M. Trines, 'De 75%-regeling: art. 14, vijfde lid, Wet VB 1964 aangescherpt (oftewel, de kunst van het niet verrichten van arbeid)', *WFR* 1990/1801.

Kamerstukken

Kamerstukken II 1911/12, 144, nr. 3.

Kamerstukken II 1958/59, 5380, nr. 3.

Kamerstukken II 1997/1998, 25810, nr. 2.

Kamerstukken II 1998/99, 26727, nr. 3.

Kamerstukken II 1998/99, 26727, nr. 7.

Kamerstukken II 1999/00, 26727, nr.7.

Kamerstukken II 2009/2010, 32130, nr. 3.

Kamerstukken II 2015/16, 34302, nr. 3.

Kamerstukken II, 2015/16, 34302, nr. 97.

Kamerstukken II 2016/17, 27926, nr. 83 (Kamerbrief).

Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 9 juni 2017, 2017-0000103186.

Brief van de staatssecretaris van Financiën van 18 september 2018, 2018-0000143859.

Brief van de Staatssecretaris van Financiën van 15 april 2019, 2019-0000063014.

Bijlage bij de brief van de Staatssecretaris van Financiën, AFP/2016-0000154591 U.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2017–2018, 34 775.

Internetbronnen

Witt Wijnen, de, NRC 17 februari 2016

P. de Witt Wijnen, ‘Eind Zalms omstreden heffing in zicht’, *NRC* 17 februari 2016
<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/02/17/eind-zalms-omstreden-heffing-in-zicht-1592897-a118811>.

Rapporten

CPB Risicorapportage Financiële markten 2018

Risicorapportage Financiële markten 2018, Den Haag, mei 2018.

Eindrapport Commissie Dijkhuizen 2013

Commissie Inkomstenbelasting en Toeslagen *Naar een activerender belastingstelsel*, Den Haag, juni 2013.

Jurisprudentielijst

Hoge Raad

HR 28 oktober 2011, ECLI:NL:HR:2011:BR0664.

HR 3 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:812.

HR 14 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:816.

Hoven

Hof Amsterdam 16 januari 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:83.